

Yerel Seçimlerde Medyanın Etkisi İLAD Panelinde tartışıldı

Gazeteler ve anketler yanıldı mı yönlendirdi mi?

✓ **Yalçın Doğan :**
"Medya bu yerel
seçimlerde yanıldı"

✓ **Ertuğrul Günay :**
"Medya seçimi
yönlendirmeye çalıştı"

✓ **Bülent Tanla :**
"Kaybeden politikacı
günahkar arar"

İLAD İletişim Araştırmaları Derneği medyanın yerel seçimler üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir panel ile yeni dönem etkinliklerini başlattı.

27 Mart yerel seçimlerine yaklaştığımız günlerde, seçimlere medyanın etkisini irdelemek üzere bir panel düzenleyeceğimizi duyurduk. Panelde konuşmacı olarak basını temsilen bir büyük gazetemizin yöneticisi (Milliyet Yayın Koordinatörü **Yalçın Doğan**), bir kamuoyu araştırma şirketi yöneticisi (Piar-Gallup Yöneticisi **Bülent Tanla**) ve seçimlerde medyadan muhtemelen olumsuz etkilenecek bir aday (CHP Büyükşehir Belediye Başkan Adayı **Ertuğrul Günay**) konuşmacı olarak davet edildi.

27 Mart seçimlerinin konuşularının 31 Mart perşembe gecesi tartışıldığı paneli İLAD Başkanı **Dr. Orban Koloğlu** yönetiyordu.

Kervansaray Otelinde, seçim sonuçlarının henüz kesinleşmediği, ancak sonuçların kesine yakın belli olduğu bir sırada yapılan panelin temel konusu, medyanın seçimlerde kamuoyunu yanıltıp yanıltmadığı oldu. Medya temsilcisi Yalçın Doğan, daha çok kamuoyu araştırma şirketlerini dikkate aldıklarını ve Türkiye'deki ekonomik krizi yeterince değerlendiremediklerini anlatırken, ga-

zeteler açısından bir öz eleştiri de yapıyor ve "Medya bu seçimlerde yanıldı.." diyordu.

Seçimden medya kurgunu olarak çıkan politikacı Ertuğrul Günay ise medyanın yanıltıldığını değil, kamuoyunu yanıltmaya çalıştığını iddia ediyordu. "İlk kez bu seçimde bu kadar çok televizyon kanalı bu kadar çok yayınlı iletişim ortamını etkiliyordu. Ve seçimlere doğrudan bir anlamda yönlendirmeye çalışarak müdahale içindeydi, kamuoyunun nabzını tutarak değil." diyordu.

Seçimlerde çok farklı sonuçlar ilan ederek yanılan kamuoyu araştırma şirketleri de çok suçlanıyordu o günlerde. Kamuoyu araştırmacılarının Türkiye'deki öncüsü **Bülent Tanla** ise kendilerini şöyle savunuyordu:

"Biz bu seçimlerin figüranlarıyız. Avrupa Parlamentosu'nun kamuoyu araştırmaları ile ilgili bir kararında şöyle deniliyor: Kaybeden politikacılar günahkar ararlar. Biz de bu ölçülere göre Avrupalıyız."

Panelde konuşmacılar ilk turda yerel seçimlerde medyanın etkisini özetle şöyle değerlendirdiler:

Yalçın Doğan : "Ders çıkarmak gerekiyor"

Seçim gecesine ilişkin en ilginç gözlemim, şimdiye dek yapılan seçimlerde hiç durmadan çalan telefonların bu kez hemen hiç çalmamasıydı. Tanımadığımız okurların merak etmemesi bir yana, kendi dar çevremizden bile hiç kimse arayıp ta bu seçim sonuçları nasıl gidiyor demek ihtiyacını hissetmedi. Bu da bana son derece çarpıcı geldi. Bütün gece boyunca beni üç kişi aradı. Daha sonraki saatlerde ben dayanamayıp yakınlarımı aradığımda onların yatmış olduğunu gördüm. İlk defa böyle bir seçim yaşıyorum ve bunun nedenini de bilmiyorum.

Bu kişisel gözlem bir yana işin siyasal boyutuna gelince, bir kez seçim sonuçları inanılmaz derecede geç geldi. Bugün buraya gelirken henüz sonuçlar kesinleşmemişti.

Seçim sonuçları ilk gelmeye başladığında TRT'nin verdiği oranları izledik. Sürekli bir kararlılıkla DYP'yi yüzde 27 civarında gösteriyordu. Aradan iki üç gün geçtikten sonra şimdi bakıyoruz DYP ile ANAP arasında binde 3'lük bir fark var. Ama ilk gün gelen sonuçlar DYP'yi önde gösteriyordu. Seçim sonrasında ilk yapılması burada oldu. >

İLAD'DAN

İnsan ögesi, yasa kadar önemli

Orban KOLOĞLU

İletişim alanındaki devrim, siyasi ya da ekonomik bütünleşmeden önce dünyayı bir iletişim ağı içinde bütünleşürdü. Çin Seddi ile başlayıp Berlin Duvarı'nda en son örneğini veren anlayış, geri gelmemek üzere tarihteki yerini aldı. Oluşum, Kapatı Rejimleri tasfiye ederken olumlu karşılıyordu. Ama diyalektik endişe yaratıcı tarafları da gitikçe daha iyi farkediliyor. Gelişmiş ülkelerin aydınlarından, bu aşın demokrasileri yozlaştırıcı şekilde kullanımına tepkiler efsik değil. Uluslararası İletişim Araştırmacıları Birliği IAMCR'nin başkanı Hamelink gibi bazı Amerikan ve İngiliz araştırmacıları da, endişelerini belirtmekten geri kalmadılar.

Derneği 8. Sayfada

Ertuğrul Günay, Orhan Koloğlu, Yalçın Doğan ve Bülent Tanla, yerel seçimlere medyanın etkisini tartıştılar

Seçim öncesinde ise halkın nabzını tutmak için illeri dolaştık. Benim dolaştığım Mersin yöresinde derin bir ekonomik bunalım yaşandığı izleniyordu. DYP'li politikacılar bile kendi iktidarlarından ümitsiz görünüyordular. Basın bu gözlemlerle DYP'nin üçüncü dördüncü parti olacağını zannediyordu. Şu sonuca gelmek istiyorum.

Türkiye inanılmaz bir karmaşa yaşıyor. Bu karmaşanın temelinde de ekonomik bunalım var. Bunu tarımsal kesim henüz hissetmedi, kırsal kesimin gelirinde henüz bir düşüş olmadı. Seçim sonuçlarına baktığımızda DYP'nin kırsal kesimin partisi olduğu görülüyor.

Bu genel çerçeve içinde seçimlerde medya ne yaptı? Yanıldı.. Neden yanıldı? Bunun arkasındaki tabloyu görmek gerekiyor.. Şu anda Türkiye bir şok yaşıyor. Bu şokun nedeni üç büyük kentin belediye başkanlıklarının (Ben İzmir'in adayını da Refah düşüncesinden farklı görmüyorum) Refah Partisi'nin alması. Refah, artı MHP'nin, toplam yüzde 30'luk oy oranıyla iktidara yaklaşmış olması. Özellikle güneydoğuda ise PKK ile önemli bir ittifak içinde oyların Refah'a akması.

Bizim gazeteler olarak yanılığımız anketlere itibar etmekten kaynaklandı. Ama bu anketlerdeki yanılığın sorumluluğunu sadece anket firmalarına atmak anlamında değil. Biz Milliyet Gazetesi olarak seçimden bir gün önce İstanbul'da ANAP önde, aradan Refah ta çıkabilir dedik nütekim Refah çıktı. Refah nereden çıktı? Sadece anketlerdeki yanılığın değil. Refah parçalanmış siyasal tablodan çıktı..

Seçim sonuçlarında ise Ankara'dan Türkiye'yi yönetenler seçimleri nasıl

iptal ettirebiliriz diye ayaklandılar. Bundan daha büyük densizlik olmaz. Refah'ın gelişi için koşulları hem ekonomik olarak, hem de kent varoluşlarını geliştirerek, bütün sosyolojik koşulları ile hazırlayın. Sonra da siyasal olarak demokratik mekanizmaları harekete geçirmeyin. Ondan sonra ortaya çıkan sonuçları antidemokratik bir biçimde değiştirmek için kolları sıvayın. Bu olmaz. TRT'yi de buna alet ettiler.

Ertuğrul Günay: "Medyanın hiçbir kurah yoktu"

Türkiye ilk defa bu kadar medya bombardımanı altında bir seçim yaşadı. Seçim öncesinde herkes böyle hissediyordu. Seçimden sonra bu bombardımanın etkisinin çok fazla olmadığı gibi bir kanı belirmeye başladı.

Yazılı basında alıştığımız birtakım kuralların dışında, bu seçimde özel televizyonların, radyoların, kendilerini bağlı hissettikleri ne yazılı ne sözlü ne gelenekselleşmiş hiçbir kural yoktu. Bu bir eksiklik tabii. Bu bir ihmalkarlıktan mı kaynaklanıyordu? Bana kalırsa rastlantı değil bu bir bilinçli tercihti. İktidar kendilerindeki gücü kullanarak bu özel kanallar üzerinde bir etki yapabileceği kanısındaydı. Bir ölçüde yaptı da..

Basın geçmişte çok daha iptidai yöntemlerle, çok daha az teknik olanaklarla daha doğru seçim tahmini yapan basın, şimdi ulaştığı yeni boyutlar içinde, ekonomik ve siyasal hayatındaki ilişkileri nedeniyle kamuoyunun nabzını tutmak istemedi. Kamuoyunu yönlendirmek istedi, tercihler yaptı ve o tercihleri doğrultusunda bir tablo çıkması için çabaladı. Olmadı. Çünkü olabilmesi için toplumun tercihleri ile ve beklentileri ile bir paralellığın yakalanması gerekti.

Basın kendine göre bir hayali dünya kurdu, içinde birçok şeyi yok saydı, toplumu unutkan saydı..

Anketler, sanıyorum ki bu medya kuralınlığını daha da aşan biçimde olağanüstü bir ticarileşmenin aracı idi. Bir anket kuruluşunun, benim tanıdığım bir elemanın bana verdiği bilgilerle, gazetede yayınlanan bilgilerin yüzde 100 birbirine aykır olduğunu yaşadım. Olağanüstü ticarileşmeye alet edildiler. Bu kadar ilkesiz, kuralsız, bireysel beklentilere, ticari beklentilere bir toplumun geleceğini alet etmenin kimsenin hakkı olduğunu sanmıyorum.

Benim dosyamda belediye başkanlıkları ile ilgili yayınlanan bazı anketlerin parasının ilgili belediye başkanından alındığına ilişkin belgeler var.

Türkiye'nin yaşadığı yoğun bölünme tartışmaları ve terör karşısında bir radikal sağ akım filizlendi, bu tablo bir ay önceden de aşağı yukarı belli idi ama bunun tam tersine bir takım bekleyişler topluma pompalandı. Şu anda bu bekleyişlerin gerçekleşmemesinden doğan panik yaşanıyor. Çok fazla panikleme gerek yok ama ders çıkarmak gerekiyor.

Bülent Tanla: "Yönlendirmek, bilimsel olarak mümkün değil"

Kamuoyu araştırmalarına dikkat ederseniz büyük ölçüde İstanbul, Ankara ve İzmir'de yapıldı. Türkiye geneli sadece bir iki gazetede çıktı, Türkiye geneli pek önemsenmedi.

Seçmen üç büyük partiyi birbirinden ayırt etmiyordu. Ayırt ettiği iki parti vardı. Düzenin dışındaki partiler Refah ile DEP. Bu mesajlar verildi ama siyasetçiler uyuyordu, aymazlık içindeydiler. Medya kararını vermişti görüşüne katılmıyorum. Medya bizim mesajlarımızı çarpıttı, seçmenleri yönlendirdi görüşüne katılmıyorum. O partilerin mesajları zaten bu kadardı.

Yapılan bir araştırmaya göre medya uzun vadede seçmenlerin görüşlerini etkileyebilir. Ancak seçim kampanyası gibi kısa dönemlerde belirli siyasi eğilimleri olan ve bu konuda kararlı seçmenlerin görüşlerini değiştirmek çok güçtür. Ancak buradan medyanın seçim sonuçlarına hiç etkisi olmadığı görüşüne varılmamalıdır. Yine araştırmalar göstermiştir ki, medya vereceği mesajı kitlelerin ne yönde algılayacağını bilemez. Bu konu toplumların sosyolojik yapıları ile ilişkilidir. Birden fazla medya vardır, hepsi de farklı mesajlar verirler. Medya mesajları, toplumu reaksiyoner davranmaya da yönlendirebilir.

Bugün Türkiye'de binden çok radyo istasyonu vardır. TV kanalları vardır. İlkesizlik konusunda bir şey söylemiyorum ama her aracın da desteklediği farklı görüşler vardır. Seçmen tüm medya araçlarından çok farklı mesajları aynı anda almaktadır. Böyle bir mozayikte hangi mesajla hangi kitleyi ne yönde güçlendirir. Bu yüzden medyanın kamuoyunu bilinçli olarak yönlendirdiğini ifade etmek bence bilimsel olarak mümkün değildir. Olsa olsa birtakım meselelerin üstünü örtmek için bir gerekçe olur.

Seçimlerin önemi ve katılımın yüksekliği konusunda da medya son derece önemli bir görev yapmıştır. Bu katılım son yılların en büyük katılımıdır.

Kamuoyu araştırmalarının belli kurallara bağlanması, belli denetimler çerçevesinde yapılmasından yanayım..

Hürriyet Gazetesi'nden Yalçın Bayer, Strateji Araştırma Yönetim Kurulu Başkanı Selim Öçer ve TRT İstanbul Bölge Müdürü Orhan Taşan panelistlere sorular yöneltirken, tartışma kapsamını genişlettiler

Ertuğrul Günay: Türkiye ile ilgili tabminleri İngilizler yapmış..

Bir kamuoyu araştırma şirketinin yaptığı anketlerde neler döndüğü basına da yansdı. Milliyet gazetesinde çıkan bu anketler sırasında Eskişehir yayınlanınca telefon açtım Altan Öymen ile konuştum. Eğer bu sonuçlar böyle çıkarsa ben yaşamım boyunca oy kullanırken size soracağım dedim. Nitekim CHP'yi Edirne'de yok gösteriyordu, CHP Edirne'yi aldı. Sabah gazetesinde anketi British Gallup yapmış seçimden bir gün önce. (İşte sonuçlar) diyor. İstanbul'da Zülfü (SHP) kazanacak, Refah 4. sırada. Türkiye ile ilgili tahminleri bir İngiliz yapmış. İngiliz seçmeni etkilenir diyor yapılan açıklamada. Onlar yönetmeye alışmışlar ya bizi..

Yalçın Doğan: Tabii ki tercih yapacağım, laik olacağım..

Sonar Şirketinin araştırmalarının hatalı olduğunu farkettiler ve yayını durdurdu. O kurum belli yanlışlar içine düşmüş bizi de yanıltıyormuş sonradan öğrendik ve yayını durdurdu. Nasıl ki bir siyasi parti de bazı adaylar gösterdi ve bunların bazılarını defolu çıktıysa, bu tür hatalar olabilir.

Basın tercih yaptı deniliyor. Basın hangi noktada tercih yaptı? Tabii ki tercih yapacağım, tabii ki laik olacağım, demokrasiyi savunacağım. Demokraside ve laikliğe karşı bir tehlike gördüğüm zaman tabii ki onun karşısında tavır alacağım..

Tabii ki basın da hata yapabilir, her olay eleştirilir. Basın asla bunun di-

şında değildir. Basını yanılant bir başka nokta da şu: Olayın dinamiği içinde gelişmeler oluyor. Siz bir önceki durumu yansıtıyorsunuz halbuki bu arada yeni gelişmeler oluyor ve saat saat gelişmelere göre fotoğraf karesi değişiyor. Olayın dinamiği çekilen fotoğrafın zaman zaman yanlış algılanmasına neden oluyor.

Bülent Tanla: Refah Partisi doğru ölçülseydi sonuç değişirdi..

Medya ve kamuoyu araştırmaları halkın nabzını tutamadı, yanlış tuttu veya kasıtlı tuttu denirken, bu eleştirilerin altında şu yatıyor: Eğer İstanbul'da Refah kazanacak denilseydi tercihler ANAP'a doğru veya ikinci parti kimse ona yönelecekti ve Refah olayı başımıza gelmeyecekti. Fakat bazı araştırmalar var ki Refah'ı önde gösterdiler. Üç büyük gazete Hürriyet, Milliyet ve Sabah, Refah olgusunu birinci olarak vermediler. Öyle verselerdi seçmen tercihi değişir miydi? Değişirdi. Ama bunu da partilerin propogan-dasından beklemek yerine bu araştırmalardan beklerseniz bence çok beklersiniz..

Tartışmalar - Görüşler - Sorular - Yanıtlar

Panel yöneticisi Dr. Orhan Koloğlu ikinci bölümü panelistlerin birbirlerinin eleştirilerini yanıtlamalarına ve dinleyicilerden gelen sorulara yanıt vermelerine ayırdı. Bu bölümde değerlendirme ve tartışmalarda medya, anket ve siyaset dünyası birbirini suçlarken dinleyicilerden Aydın Uğur da hepsini eleştirdi. tartışmalar şöyle gelişti:

Aydın Uğur (Öğretim Üyesi): Medya boşluk doldurdu

Bana öyle geliyor ki bu son seçimlerde medyalar bir boşluğu doldurmaya çalıştılar. O da siyasi partilerin bıraktığı boşluktu. Bu boşluğu doldurmaya yönelik medya, haber vermek şeklinde değil akıl vermek şeklinde davrandı. Yani ne siyasi partiler görevlerini yaptılar ne de bu boşluğu doldurmaya niyetlenen medyanın nefesi bu boşluğu doldurmaya yetti. Kamuoyu yoklaması şirketlerine fazla yüklenilmemeli çünkü DYP ile ANAP arasındaki fark yüzde 1'e inmiş görünüyor. Şirketlerin yüzde 1-2 yanılma payı doğal karşılanmalı.

Selim Oktar (Strateji-Araştırma Yönetim Kurulu Başkanı): Biz Hürriyet gazetesi için araştırma yaptık bu seçimde. 75 ilde sonuç yayınladık ve 67'sinde sonucu bildik. Beni üzen medyada araştırma şirketlerine birdenbinre aşırı saldırı gözlenmesidir. 15 büyük ilde 3'ünde Refah'ın önde olduğunu söylemişim. Kalan 5 ilde Refah'ın ikinci olacağını söylemişim. İstanbul için yanıldığımızı kabul ediyorum. İstanbul'da 1991 seçmen kütüklerine göre yüzde 18 yeni seçmen var. Göç ile çoğalan seçmen, sistemi eleştiren Refah Partisi'ne yöneldi.

Orhan Taşan (TRT İst. Bölge Müdürü): Medya büyük bir yanlış içinde oldu bu seçimlerde. Onun için bu kadar tartışması yapılıyor. TRT ise hiçbir heyecana kapılmadan bu seçim kampanyasındaki medya yanlışlarının dışında kalmasını bildi.

Yalçın Doğan: Seçimi izleyen akşamlarda TRT resmi kurum niteliğini bir yana bırakarak çöplüklerde bulunan sandıkları ve oyları gösterdi. Bu kurumun yaptığının özü şu: Seçimde hile yapıldı. Bunu ispata yöneldi.

Orhan Taşan: Bütün basını gibi TRT de bu olayları aksettirdi. Eğer aksettirmeseydi bu kez de niye aksettirmede denilecekti. Medya bu son seçimlerde kamuoyunun kafasını karıştırmıştır. Araştırma şirketlerinin bu kadar yanlışlar içinde olduğu bir başka ülke var mı bilmiyorum. Medya gruplarının derlenip toparlanması gerekiyor.

Aydın Cıngı (Siyaset bilimci, araştırmacı): Batıdaki seçimlerde 1970'lerde bizde olanlar oldu. Giscard-Mitterand çekişmesinde oldu. Sonunda kamuoyu araştırmalarının yönlendirme yapmaması için kurallar getirildi. Kamuoyu araştırması yapılırken yapanın, yapıranların, araştırmanın kaç kişiyi kapsadığının künyesi verilmelidir.

Bülent Tanla: Bu künyeler çıkıyor. Bazı kamuoyu araştırma şirketlerinin hataları Türkiye'deki ortamı tam olarak değerlendirmeden başka ülkelerdeki modelleri aynen alıp uygulamalarıdır. Kadını ve mutfaktaki kadını, Refah'lı kadını bulup ağırlığına koyamıyoruz. Biz bir önceki seçimi politik model aldık. Yüzde 25 kadın kotaşı uyguladık daha başarılı oldu.

Yüzde 7.5'lük bir kitle var ki neyi ne kadar doğru söylediğini bilmek mümkün değil. Bu yüzde 7.5'lük kitleyi biz Refah'a karşı çıkarken Refah'a mı ittik belli değil. Gazetelerin net satışlarına bakıyorsunuz. Bu gazetelerin ne kadar varoluşlara gidiyor ve okunuyor? Etkilediği insanlar kim? Gazeteler buralarda ne ölçüde etkili? Televizyonlar daha fazla etki ediyor. Üç büyük kentte toplam kararsız oyların yüzde 10-15'ini etkilemiş olabilir. Bu da önemli bir marjdır ve iktidarın el değiştirmesine yol açtı. Bir araştırma var basından en fazla etkilenen parti DYP imiş. SHP'liler ise en çok Star TV'yi seyrediyorlar ama bu onların tercihini değiştirmiyor.

Ertuğrul Kürkçü (Yazar): Gazete ve televizyonlar kamuoyu araştırma şirketleri ile seçimlerde anlaşma yapmaya mecburdurlar ama, bu araştırmaların sonuçlarına da angaje olmaya mecbur mudurlar? Tıpkı ansiklopedilere angaje oldukları gibi, kendi gazetelerinin değerini verdikleri ansiklopedilerin değeri ile özdeşleştirdikleri gibi buna da mecbur mudurlar? Basın kendini tercihlerden sıyıramadı.

Türkiye'yi tanıtan, Türkiye hakkında yayın yapan basın kuruluşlarının kamuoyu araştırma şirketlerinden çok daha köklü kurumlar olmaları nederi ile şunu görmüş olmaları gerekirdi. Kamuoyu araştırma şirketlerinin anlamlı sonuç alabileceği ülkeler, nüfus artışı sınırlı, hatta sıfır düzeyinde olan, toplumsal yapısı billurlaşmış, yüksek göç hareketlerine sahne olmayan, her-

şeyin sayılabilir olduğu endüstrileşmiş yapı içinde yaşayan ülkeler. Türkiye gibi son bir yıl içinde 5 milyon kişinin yer değiştirdiği bir ülkede araştırma şirketlerinin hataya uğraması bence kaçınılmazdır. Sorun basının niçin kendini kamuoyu araştırma şirketlerine angaje ettiği.

Yalçın Doğan: Bu seçimler ve alınan sonuçlar basına da dersler verdi. Bütün gazete yönetimleri, bundan sonra acaba bu anketleri yayınlayalım mı yayınlamayalım mı diye kendilerine sormaya başladılar. Bir gazete, bir ticari araştırma kuruluşu ile ilişkiye girdiği zaman bu ilişki ikili. Ama acaba arkasında başkası var mı yok mu bu ortaya çıktığı zaman o ilişki kesiliyor. Bundan sonra böyle büyük hatalar ve yanlış payları olduğu zaman bunu düzeltmenin yoluna gidilecek.

Altan Aşar (Gazeteci, TV programcısı): Medyalar kamusal seçim aracı olarak değerlendiriliyor ama medyalar aynı zamanda ticari kuruluşlardır. Seçim sonuçları ve anketlerin değerlendirilmesi konusunda medyaların yaklaşımında acaba medyanın ticari yönünün ne derece etkili olmuştur? Ekonomik kriz medyayı da etkilemiştir. Dolar ölçekli yatırımlar yapıyorlar. Bunlar tabii hem reklamverenlerle hem de iktidarla medyanın ilişkilerini çok duyarlı bir noktaya getiriyor.

Yazgülu Aldoğan (Gazeteci-Yazar): Kamuoyu araştırma şirketlerinin yanlışlarında kadınlar konusunun etkisi oldu sanıyorum. Kadınların payını yüzde 25'e indirdiler. Yanılma payı bundan doğdu.

Bülent Tanla: Biz ticari kuruluşlarız, bilimsel kuruluşlar değiliz. Biz o günkü fotoğrafı çekeriz ama sonraki günlerde etkiler değişir, fotoğraf değişebilir. Bizim tek işimiz araştırmadır ve başarılı olmak zorundayız. Bu araştırmalar için müşterilerimiz milyarlar ödüyorlar. Biz bilimsel çalışmalar yapmıyoruz, 4 tane rakam veriyoruz. TRT ve Sabah gazetesi en büyük müşterilerimizdir. Hiç kimse pembe gazete çıkarana para ödemez. Ben bugün en çok yanılan insanım. Yanıldım ama en başarılı 5 sonucu da ben aldım. Yanlış yapınca en çok cezasını biz çekiyoruz çünkü ticari bir kuruluşuz.

Kamuoyu araştırması yapan firma, yayınlayan gazete, haklı haksız, hiçbir kurala bağlı olmaksızın ele geçirdiği mikrofondan topluma herşeyi söyleme hakkını kendisinde gören politikacı. Türkiye'de hiçbir şey birbirinden bağımsız değildir. Genel olarak 1980'den sonra bir kurumsallaşmama yaşıyoruz. 1980'li yıllar bütün kurumsallaşmayı ve kurallarını alt üst etti.

İLETİŞİM ARAŞTIRMA

İletişim Araştırmaları
Derneği Adına Sahibi:

Orhan Koloğlu

Sorumlu Yazışmaları Müdürü:
Fusun Özbilgen

Yıl: 2, Sayı: 9, Temmuz 1994

Adres: İLAD, Basın Müzesi Divanı

Yolu Cad. No:84 34410

Cağaloğlu / İSTANBUL

Tel - Fax: (0 216) 340 10 09

Ofset Hazırlık: Profil Yayıncılık

Tel: 212 - 264 66 90 - 269 42 80

Baskı: Milliyet Gazetecilik
Matbaacılık A.Ş.

Basında krizin gerçek nedeni

✓ İnsanlar gecelerini gündüzlerine katarak çeşitli platformlarda fikir üretiyor. Bunlar toplumun düşünen, konuşan, üreten kesimleri. Bunlar günlük basında ne kendilerini, ne kaygılarını, ne arayışlarını bulamıyorlar. Toplumun en sıkıntılı döneminde televizyonda eğlence programı adı altında hiç durmadan göbek atılan programların biri başlayıp biri bitiyor.

Dr. Yazgüli ALDOĞAN

Son yılların en büyük tiraj krizini yaşayan günlük ulusal basının sıkıntısının temel nedeni ekonomik midir?

Gide gide bir arpa boyu yol gitmiş ve basın tarihimize "birinci ve ikinci ansiklopedi savaşları" olarak geçmiş dönemde bile en fazla 4 milyon günlük tiraj sınırını zorlamış olan gazetelerimiz bugün ansiklopedi ve remedikleri için mi satmıyorlar, yoksa fiyattan on bin liraya çıktığı için mi?

Gelişmişlik sınırlarının hayli altında seyreden günlük toplam tiraj ve gazete sayısı, hele hele dişe dokunur bir yerel basının hâlâ ortaya çıkamamış olması, basının içinde bulunduğu krizin görünen kısmı. Ama belki görüntünün de asıl gerçek nedeni olan sorun, gerçek kriz; içerik zafiyetindedir.

Kriz döneminde akla gelen ilk önlem olarak işçi çıkartan gazeteler, giderek bunu fabrika yöntemine de dönüştürdüler. Bir sabah geldiği gazete binasında artık kartının kapıyı açmadığını, içeri giremediğini gören gazeteci, işten atılmış olduğunu anlıyor. Bırakın fikir işçisini, düz işçi için bile, meydancı için bile "şık" sayılmayacak bir yöntem.

İşçi çıkarmalar gazetenin içeriğini etkilemez mi? Satışlar düştüğünde ne zamandan beri gazetenin içeriği akla

geliyor? Gazeteler için promosyon müdürleri çoktan haber müdürlerinden daha fazla itibarlı ve gerekli:

Gazetelerin önlenemeyen tiraj düşmelerini izlerken içerik zafiyetleri de yürek parlıyor. Ya gerek haber kaynağının, gerek okuyucunun güven bunalımı? Haber kaynağı için artık gazete, gerektiğinde kullanılacak bir araçtır, ama bumerang gibi her an tersine dönebilir, rus ruleti gibi ne zaman patlayacağı da belli değildir. Gazetede yer alan haberler, hele haberlerde yer alan yorumlarla, yorumlarda yer alan haber kıntılarından hangi amaçla ve hangi gerekçelerle yazıldığı çok önemlidir.

Haber kaynaklarının bir çoğu için bilinen bu gerekçeler onların zaman zaman avcı, zaman zaman kurban olmalarını önlemez ama en azından filtreyi yapmalarına olanak tanır. Ya haber kaynağı bile olamayan okuyucunun, sıradan sokaktaki insanın durumu nedir? Olayların ardındaki gerçeği bu kadar net bilemese bile sezmektedir:

En azından o gazetelerde, o haberlerde kendini bulamamaktadır, o sayfalar kendisini kucaklamamaktadır... Gazetelerde kadın yoktur, gençler yoktur, adolesanlar yoktur, çocuklar hiç yoktur! Peki bunlar yoktur da büyük araştırmalar, büyük röportajlar, diziler, seriler, önemli yo-

rumlar mı vardır? Ne yazık ki bunlar da yoktur.

Ama anlı şanlı gazetelerimiz kendilerini tanıtırken, kendilerini överken nasıl da en son teknolojiyle hazırladıklarının, nasıl da bilgisayar kullandıklarının altını çiziyorlar. Nasıl da en son teknolojik gelişmeleri barındıran binalarda çalıştıkları gerçeğini öne çıkarıyorlar. Ama kiminle çalıştıklarını, en büyük yönetmeninden en genç ve yeni muhabirine kadar nasıl bir kadroya sahip olduklarını hiç konu etmezler. Çünkü belki de hiç övünemedikleri altyapı işte buradadır...

Bugün toplum yapımız büyük değişiklikler geçirmekte. Yaşanan ekonomik ve siyasi kriz, toplumun pek çok katmanını harekete geçirmiş. Her zamankinden çok daha fazla siyaset konuşuluyor, siyaset üretiliyor. Saptamalar yapılıyor, çözümler aranıyor. İnsanlar gecelerini gündüzlerine katarak çeşitli platformlarda fikir üretiyor. Bunlar toplumun düşünen, konuşan üreten kesimleri. Bunlar günlük basında ne kendilerini, ne düşüncelerini, ne kaygılarını, ne arayışlarını bulamıyorlar. Bunlar günlük basında kendilerine malzeme sağlayabilecek haberleri bulamıyorlar.

Televizyon kanallarından yansıması bulunan düzeysizlik, programlardaki tekdüzelik, yaratıcılıktan yoksunluk, fikirler değil, kişiler etrafında dönme kolaylığı, sürekli birbirini taklit, çokluğun da kalite getirmediklerini gösterdi. Toplumun en sıkıntılı döneminde televizyonda eğlence programı adı altında hiç durmadan göbek atılan programların biri başlayıp biri bitiyor.

Seviyesizlik, kolaycılık ve medyanın amaç değil araç haline gelmiş olması, gazetelerin de "vazgeçilebilir" bir tüketim malı olmasını getirdi. Bir şeyler veriyorsa alırsın. Kim veriyorsa onu alırsın. Hiç bir şey vermiyorsa almayabilirsin. Ne birbirlerinden çok farklılıklar ne de vazgeçilemez bir bütünlükleri var. Olsa da olur, olmasa da. Bugün almadın mı, boş ver. On bin liran cebinde kâr kaldı...

İşte okuyucu bu noktaya geldi. Oysa bir tüketim malı olan gazeteler için de müşterinin sadık olanı, ürün ve marka değiştirmeyeni, malından vazgeçemeyeni gereklidir... Ama bunun için de önce ürünün kalitesini yükseltmek ve vazgeçilemez yapmak gerekiyor! Şimdiki ise neredeyse hazırlayanlar tarafından bile okunmuyor.. Aslında en çok okuyucuya yazık!

"Gazete - TV Kanalı - Banka" Şeytan Üçgeni

✓ Kendilerini "işadamı" olarak niteleyen gazete genel yönetmeni ve başyazarları, hükümetin üzerinde etkili olacak kamuoyunu oluşturan baskı gruplarının sesleri yerine, sadece kendi bankalarının ve çıkarlarının sesini "halkın sesi" olarak duyurma peşine düştüler.

Fusun ÖZBİLGEN

Televizyon seyrediyorsunuz. Daha doğrusu seyredemiyorsunuz. Çünkü yeni TV yasası nedense uygulamaya başlamadı ve her 10 dakikada bir reklamlarla filmler bölünüyor. Özel kanallarda genellikle aynı reklamlar. Her özel TV kanalının bir gazetesi var. 10 dakikada bir o gazetenin reklamı:

- Size sadece Züttürük! gazetesi okumak yeter. Başkasına gerek yok.

Bizim hangi gazeteyi okumamız gerektiğine o Züttürük Gazetesi ve bu gazetenin sahibi olduğu TV kanalı karar vermek istiyor.

Sadece bu kadar değil. Az sonra bu kez bankanın reklamı başlıyor. Gazete ve TV kanalının sahibi patronun bir de bankası var. Bu kez dövizimizi, Türk liramızı bu bankaya yatırmamız gerektiği ısrarla vurgulanıyor.

- Size en çok kazandıran bankaya koşun!

Türk medyası ve finans dünyası tekelleşti, gruplaştı. İktidarla da bütünleşerek bir şeytan üçgeni kurma yolunda. Bir gazete, bir dergi grubu, bir televizyon kanalı ve bir banka birarada... Böylece hem halkı yönlendiriyorlar, hem parasını. Bir yandan da iktidara tehditler savurabiliyorlar.. Banka aleyhine bir karar alındığı zaman gazete ve dergiler atışa geçiyorlar.

Bankanıza mevduat toplamak için TV kanalınız ve gazeteleriniz reklam için emrinizde. TV kanalınızda gazetenizin yazarlarını ünlü yapıyorsunuz, bu ünlü kişiler daha sonra devlet kapılarında bankanızın ve holdinginizin kredi işlerini takip ediyorlar...

Ara sıra şeytan üçgeni sahibi iki grup arasında menfaat çatışması başgösteriyor. Filan bankanın patronu ile öbür bankanın patronu arasında piyasa işlerinden dolayı çıkabilen bir çıkar çatışmasını Türk insanı gazetelerde ve TV'lerde iki gazetenin ve hatta yazarlarının kavgası olarak izliyor ve hiçbir anlam veremiyor. Ge-

risindeki çıkar ilişkilerini ve çekişmelerini bilmediği için "fikir savaşı" bile zannedilebiliyor.

Bazı gazetelerdeki bazı kalemler de patronlarının çıkarı olan kişilere methiye döktürmekte, patronunun çıkarlarına çomak sokan kişileri de yerin dibine geçirmekte pek ustalaştılar. Hem kendi patronlarını hem de patronun işlerinin iyi gitmesi için iktidarın ilgili kişilerini övüyorlar. Bunlara "yağdanlık" adı takıldı ama hiç etkilenmediler. Şimdilerde bir gazetenin "yağdanlık"ları hep birlikte örneğin başbakanı övmeye başladılar mı "krediler geldi" anlamına geliyor. Devletten beklenen düşük faizli fon kredileri almaya başlandı mı, köşe yazarları başbakanın ne kadar becerikli olduğunu yazıyorlar.

Eğer kredinin ödenmesi gecikmişse, veya ilgili patronun TV kanalına devlet bankalarından yeteri kadar reklam yapılmamışsa bu kez başbakanın kocasının devlet işlerine karıştığı gibi konular gündeme getiriliyor. Bu konu aslında her gazete için haberdır ama "yağdanlık" olarak bilinen belli bazı kişiler bu konuları ele alınca nedenleri farklı demektir. O zaman hükümete gizli bir tehdit yürümektedir:

"Siz bizim krediyi geciktirseniz, biz de sizin hoşunuza gitmeyecek şeyler yazanız..."

Böylece fon kredisinin ikinci ve üçüncü taksidi de alınır. Ya da devlet bankasından gelen reklamların sayısı arttırılır. Bu arada bakarsınız hükümet bir karar almış ve bankacılık sektörünün özellikle de gazete TV sahibi olan bazı küçük ama spekülatif bankaların durumunu zorlaştırmış. Hemen bu gazetelerde bu kararın aleyhine bir kampanya.. Derken hükümet aleyhine bir büyük kampanya başlatılır.. Artık bu konuyu değil de başka konuları yazarak muhalefet yapmaktadırlar. Ama hükümet te bilir ki asıl neden bankacılık ile ilgili alınan karardır. Bu karar kaldırılıncaya kadar banka sahibi olan tüm gazete ve TV'lerde hükümet

karştı kampanya sürer gider.

Sonunda hiçbir bürokrat ve hükümet bu karar daha fazla sürdürme gücünü kendinde göremez. Bankalar aleyhine olan karar yumuşatılır veya bu karardan vazgeçilir. Hemen karşılığı görülür. Basında hükümet aleyhine yazılan yazılar da bıçak gibi kesilir. Böylece iki gün önce Türk halkı hükümetin hemen yıkılacağına inandırılmışken, birden bire ne kadar başarılı bir hükümet ile yönetildiğini öğrenip şaşırıp kalacaktır. Gitti gidiyor denilen hükümet te görevine devam edip durmaktadır. Kimse pek birşey anlamaz. Bu işin içinde olup ta arkadan arkaya oyun çevirenlerden başka.

Kuşkusuz her seçimle gelmiş hükümet, karar alırken çeşitli baskı gruplarının eylemlerinden etkilenecektir. Ancak baskı grubu olarak etkili olabilecek sendikalar, odalar, meslek örgütleri seslerini fazlaca duyuramıyorlar. Çünkü medya yani yazılı ve sözlü basın organları bu sesleri yeterince yansıtmıyorlar. Bu sesleri yansıtmamanın bir kamu görevi olduğunun da bilincinde değiller.

Kendilerini "işadamı" olarak niteleyen gazete genel yayın yönetmeni ve başyazarları hükümet üzerinde etkili olacak bu sesler yerine, sadece kendi bankalarının ve çıkarlarının sesini "halkın sesi" olarak duyurma peşindedir.

Böylece ortada bir şeytan üçgeni dolanıyor. Bir ayağı bankalarda bir ayağı gazete ve TV kanallarında bir ayağı da iktidarda olan bir üçgen.

Halkın çıkarları bu üçgenin dolambacında kayboluyor. Türk sanayiinin sorunları bile bu üçgenin çıkarlarına kurban ediliyor, çünkü bu üçgenin içinde gerçek üretici kesimler yok. Ne işçi var ne de üretim yapan işveren. Bu üçgenin içinde para oyunları var, kısa dönemli çıkarlar var, boşa harcanan, gereksiz gösteriş binalarına giden dövizler var..

Bermuda şeytan üçgeninde kaybolan gemiler ve uçaklar gibi Türkiye'nin çıkarları, dövizleri, etik değerleri, üretici güçlerin istemleri, halkın gereksinimleri bu üçgende kayboluyor. Bu şeytan üçgeninin ekranlarında insanlar, manken kızlar, süslü sunucular, saçma yarışma programları ve göbek atan dansözlerle oyalanıyor.

✓ **Yeni yasanın 29. maddesi toplumdaki çok geniş bir kesimin elektronik kitle iletişiminden yararlanma özgürlüğünü engellemektedir.**

✓ **Büyük sermaye birikimi olmayanların düşüncelerini özgürce medyadan duyuramayacağı bir ortam oluştu.**

✓ **Üst Kurul, toplumun çeşitli düşünce ve çıkar gruplarını yansıtacak özellik taşıyamamaktadır.**

Doç. Dr. Özden ÇANKAYA

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi

13.4.1994 tarihinde kabul edilen, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, 20.4.1994 tarihli Resmi Gazete'de yayınlandıktan sonra, kamuoyunun ve basın çevrelerinin üzerinde tartıştığı bir konu olmaya devam etti.

Ülkemizde çok uzun yıllar devlet tekelinde olan radyo ve televizyon yayınları, dünyadaki gelişmelere koşut olarak, 1990'dan başlayarak bu tekeli deldiler. Yüzlerce değişik istasyondan yapılan radyo ve sayıları özel radyolar kadar olmasa da yine çok sayıda özel televizyon, ilkesiz ve denetimsiz bir biçimde yayınlarını sürdürdüler. Bu durum, demokratik hukuk devleti anlayışını zedelediği gibi, çoğu niteliksiz ve toplumun "yükselen değerleri"ne uygun içerikleriyle kültürümüzü de olumsuz yönde etkilediler. Oysa, özel radyo ve televizyonlar, demokratik bir toplum yapısı için gereklidir ve çoksesliliği yaratması için vazgeçilmez kitle iletişim araçlarıdır. Çoksesli bir ortam sağlayacak yasanın, üzerinde çeşitli yetkili kurum ve kuruluşlarla tartışılarak en iyi bir biçimde çıkması toplumsal bir beklentiydi. Bu konuda azımsanmayacak sayıda nitelikli ön çalışmalar yapılmasına karşın, yasa bir gecede çok ivedi bir biçimde TBMM'den geçirildi. Özel radyo ve televizyonların "meşruiyet" kazanması, elbetteki bir hukuk devletinde önemi tartışılmayacak bir zorunluluktur. Ancak yasa, toplum için beklenen çoksesliliği sağlayacak yeterli bir düzenleyememe eleştirisine neden olmuştu. Tartışmaların hâlâ sürmesi, yasanın toplumun bu konudaki gereksinimleri karşılayacak bir öz taşınamasındandır.

Yeni yasa ve elektronik iletişim yaşamımıza getiremedikleri

Yasanın 6. maddesinde; Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun basın yayın, iletişim teknolojisi, kültür, din, eğitim, hukuk alanlarında birikimi olan, yükseköğretim görmüş, devlet memuru olma niteliğine sahip, beşi iktidar partisi veya partilerinin, dördü muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından TBMM'ce seçilen dokuz üyeden oluşacağı belirtilmektedir. Bu oluşum, yine hükümete bağlı, onun politikasını destekleyecek bir kurul yapısı ortaya çıkarmaktadır. Kurul, bu

Yasanın önemli yetkiler verdiği Üst Kurul'un daha demokratik bir yapıda oluşturulması, iletişim yaşamına çağdaş ve katılımcı bir nitelik kazandıracaktır. Çoğunluğu iktidar partisinden seçtiği kişilerden oluşan kurulun özerk ve yansız olması beklenemez.

oluşumuyla, toplumun çok çeşitli düşünce ve çıkar gruplarını yansıtacak bir özellik taşıyamamaktadır. Yasanın, önemli yetkiler verdiği kurulun daha demokratik bir yapıda oluşturulmasının, iletişim yaşamına daha çağdaş ve katılımcı bir nitelik kazandıracak ileri sürülebilir. Hem ulusal ve bölgesel frekans planlamasını yapmak, özel radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal ve frekans bandı tahsisi ile yayın izni ve lisansı vermek ve bu tahsis ve izni iptal etmek yetkisi olan, hem de içerik açısından bu iletişim araçlarının yayınlarını kontrol eden bir kurulun, toplumun her kesimini yansıtabilecek bir nitelik taşıması gerekirdi. Çoğunluğu iktidar partisinden yani hükümetin seçtiği kişilerden oluşan kurulun özerk ve yansız olması beklenemez.

Yasanın 29. maddesi "siyasi partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, vakıflar, mahalli idareler ile bu idarelerce kurulan veya bu idarelerin ortak oldukları şirketlerin özel radyo ve televizyon kuramayacağını ve bunlara ortak olamayacağını" belirtmektedir. Bu sınırlama ve yasaklama, toplumdaki çok geniş bir kesimin elektronik kitle iletişim araçlarından yararlanarak iletişimde bulunma özgürlüğünü engellemektedir. Oysa, yayın yapması yasaklanan örgütler, bir demokratik toplum oluşmasında vazgeçilmez öğelerdir. Bu örgütlerin görüş ve düşüncelerinin yansıtılmadığı bir toplumda demokratik ve çoğulcu bir yayıncılıktan söz etmek pek gerçekçi bir yaklaşım olamaz.

18. madde ise, yasanın demokratik ve çoğulcu olmayan özünü biraz daha pekiştirmektedir. Üst Kurul'un ulusal yayın izni verdiği kuruluşların izin tarihinden itibaren en geç iki yıl sonunda Türkiye alanının %70'ine yayınlarını ulaştırması istenmektedir. Ülkenin %70'ine yayın yapabilmek, çok güçlü bir teknolojiyi gerektirmektedir ki, bu da ancak büyük bir sermaye birikimiyle olanaklıdır. Bu düzenleme ile de, sermayesi olanın düşüncelerini özgürce iletebileceği, ama bundan yoksun olanların düşüncelerini elektronik medyadan özgürce duyuramayacağı bir ortam oluşturulmaktadır. Demokratik kitle örgütlerine 29. madde ile kapatılmış bulunan elektronik yayıncılık alanı, bu madde ile de büyük sermayenin özgürce kullanabileceği bir ortam olarak düzenlenmektedir. Bu durumda, birbirine benzer içerikte bir çok radyo ve televizyonun yayın yapacağı ama gerçekte çoğulcuğun sağlanamayacağı yeni bir iletişim sürecine girmemiz kaçınılmazdır. Daha demokratik bir toplum oluşturabilmek, toplumun çeşitli kesimlerinin düşünce ve seslerini duyurabileceği bir elektronik yayın düzeni gerçekleştirilebilir için, yasanın her yönüyle tartışılması ve gerekli değişikliklerin yapılması kaçınılmaz bir gereksinimdir.

Radyo-Televizyon yasa tasarısı nasıl hazırlandı?

Prof. Dr. Mesut Önen

1. TBMM Genel Kurulu'nun 08.07.1993 tarihli 125'inci Birleşiminde Anayasanın 133'üncü maddesi değiştirilmiştir.

(Resmî Gazete 10 Temmuz 1993 - Sayı:21663, s.2)

2. TBMM Başkanlığı, DYP, ANAP ve SHP ortak tasarısı ile İçel Milletvekili İstemihan Talay ve dört arkadaşının tasarısını 09.07.1993 tarihinde Anayasa Komisyonu'na gönderdi.

(Dönem: 19, Yasama Yılı:2, TBMM, S. Sayısı:356)

3. TBMM Anayasa Komisyonu, birinci metni esas alan bir çalışma ile Yasa Tasarısı hakkındaki raporunu ve kabul ettiği metni, "Anayasa Komisyonu'nun kabul ettiği metin - Radyo - Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun Teklifi" başlığı altında 14.07.1993 tarihli yazısı ile Meclis Başkanlığı'na sundu.

4. Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Yıldırım Aktuna, 15.09.1993 günü İstanbul'da Penta Hotel'de, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının temsilcileri ile bir toplantı yaptı. Bu top-

lantıda oluşturulan iki komisyon (Teknik ve Hukuk Komisyonları), TBMM'ne sunulması amacıyla, Anayasa Komisyonu Tasarısına TBMM'nde verilecek önerilerle getirilebilecek değişiklikleri içeren bir metin hazırlama çalışmalarına başladı.

5. Komisyonlar, İstanbul'da ve Ankara'da yaptıkları toplantılarda, Anayasa Komisyonu'nun TBMM'e sevk etmiş bulunduğu metne değişiklikler getirdiler. Bu toplantılara, PTT, TGM, TRT yetkilileri de katıldı, son toplantı gene Ankara'da Yıldırım Aktuna'nın başkanlığında yapıldı.

Hazırlanan metinde, Anayasa Komisyonu Tasarısı maddeleri bir sütuna yazıldı, herbir maddenin karşısına da değişiklik önerileri yazıldı.

6. Bu belge, DYP Grup Başkanvekilleri Bekir Sami Dağ ve Turhan Tayan'a, SHP Grup Başkanvekili Ercan Karakaş ve ANAP Grup Başkanvekili Oltan Sungurlu'ya ve diğer Milletvekillerine dağıtarak, değişiklik önerileri kendilerine izah edildi.

7. TBMM Genel Kurulu görüşmelerinde, değişiklik önerileri dikkate alınmaksızın Anayasa Komisyonu

✓ **Özel radyo ve TV temsilcilerinin oluşturduğu komisyonların önerileri yasa TBMM'den geçirilirken dikkate alınmadı.**

Tasarısı 24'üncü madde dahil 25'inci maddeye kadar kabul edildi.

8. Bu aşamada, özel radyo ve televizyon kuruluşları ilgilileri tekrar görüşmelerde bulundular ve TBMM'ndeki müzakerelere ara verildi.

9. Özel girişimciler tekrar çalışmalarına başladılar. Hazırlanan bir metin, 25.01.1994'te Ankara'da saat 11.00'de Bakanlık Özel Komitesi ile yapılan toplantıya götürüldü.

10. TRT Genel Müdürlüğü'nde yapılan toplantıya Başbakan Müşaviri Talat Saral, TRT ve TGM yetkilileri ve özel yayın kuruluşları temsilcileri katıldılar. Yapılan çalışmalar m.25 ve izleyen maddeler ve geçici maddeler üzerinde cereyan etti, uzlaşılabilir ve uzlaşılabilen hususlar tespit edildi.

11. Hazırlanan metin Devlet Bakanı Mehmet Ali Yılmaz'a 07.02.1994 günü İstanbul'da yapılan bir toplantıda sunuldu. Bu toplantıda da uzlaşılabilir ve uzlaşılabilen hususlar görüşüldü.

12. "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun", TBMM'nin 13 Nisan 1994 günlü oturumunda kabul edildi.

Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan kanun, 20 Nisan 1994 tarih ve 21911 sayılı T.C. Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Kanun, 13. 04. 1994 tarih ve 3984 sayılıdır.

İnsan ögesi, yasa kadar önemli

1. Sayfadan devam

"Demokratik bir ülkede özgür basın, ama kendi isteğiyle, ama hükümetlerin geliştirdikleri yeni sansür yöntemleri nedeniyle adeta devletin propaganda aygıtı haline dönüşmeleri bütün karamsar beklentileri aşmış, yılmazlık ölçülerine varmıştır."

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kendi özgün koşulları içinde çok daha karmaşık sonuçlara karşınlaşması ise kaçınılmaz bir sonuç. Türkiye'de bu karmaşanın pek özel bir türünü yaşıyoruz. Yokmuş aşağı inen bir çift ray üzerine oturtulan "Devlet kontrolünde sınırsız liberalizme ulaşma" treni içinde, anarşiye varan bir özgürlük atılımıyla oturtulan rejim kısıtlamalarını bir arada deniyoruz... Ve işin garibi, özgür girişimin sınırsızlık illüzyası, devletin ya-

yınlarına özlem duyuracak bir düzey yarattı.

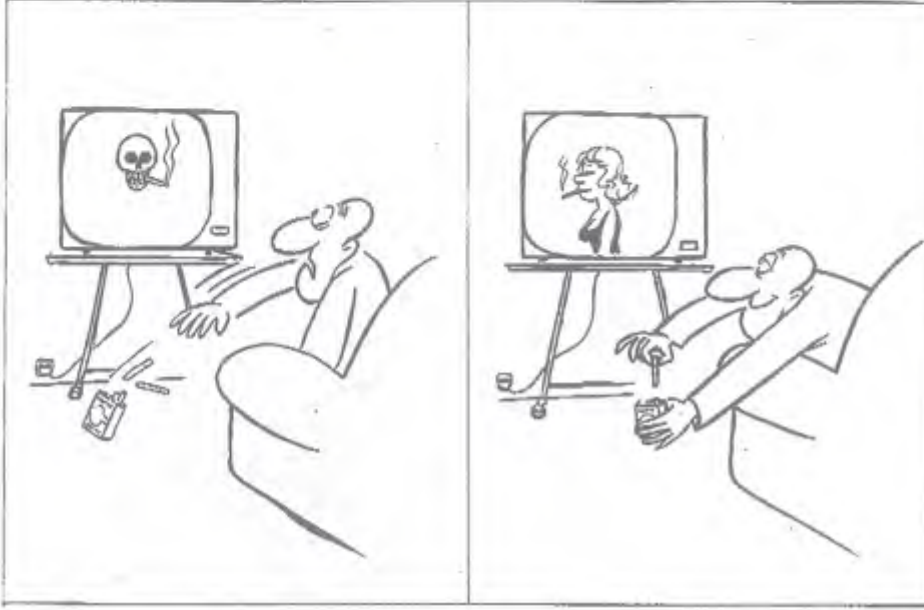
Tepkiye, tepki... Yıllarca boş yere oyalandıktan ve bazı seçilmişlere olanaklar sağlanabilmesi için anayasa dahil bütün yasalar delindikten sonra, "Doğuştan Öztürdü" bir yasa ortaya çıkarıldı. Belki de tanrıhte, çıktığı gün özürlerinin düzeltilmesi için komisyonlar oluşturulmaya başlanan ilk yasa budur.

Çok partili sisteme geçişimizden beri, anayasa, seçim ve ceza yasalarında yapılan düzenlerle değişiklikler topluma sunulurken hep aynı şey söylendi: "Demokrasinin daha iyi işlemesi için." Elli yıla yakın bir süredir yine de demokrasimizin bir türlü yerine oturamamasında oyle sanıyorum ki bu, yasa-şekle- aşırı önem atfetmemiz, bunları kullanacak insan ögesini yetiştirmeyle hiç ilgilenmemiz rol oynuyor.

İletişim Araştırmaları Derneği olarak biz de, tabii ki yasaların düzeltilmesi konusunda önerilerimizi hazırlamaya çalışıyoruz. Fakat "Yasayı delme meraklıları" çoğunlukta oldukça, en demokratik yasaların da işlemez hale getirilebileceğini gözardı edemiyoruz. Bu sebeple önümüzdeki dönemde medyanın ahlak sorununu, iletişimcilerin sorumluluğunu, açıkça insan ögesini ön plana çıkaran tartışmalar ve araştırmalar için hazırlıklara girişmiş bulunuyoruz.

İki yıl kadar süren durgunluktan sonra İİAD, "Yerel Seçimlerde Medya'nın Rolü" konulu açık oturumla etkinliklerine başladı. Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi ile Radyo-TV Yasası'nın metinlerini yayımlamakla sürdürdüğümüz çabalara siz, üyemiz olsun olmasın, bütün iletişimcileri katkıda bulunmaya çağırıyoruz.

Özel radyo ve TV kuruluşlarının istediği değişiklikler nelerdi?

HAROUN Ahmet

✓ **Özel radyo ve TV kuruluşlarının temsilcilerinin oluşturduğu özel komisyon, Radyo - TV yasasında pek çok değişiklik önermiş ancak, bu değişiklikler demokrasi ve özgürlüklerle katılımcılıkla pek ilişkili değil.**

Radyo TV yasa tasansı TBMM'de görüşülürken, özel radyo ve TV sahipleri Devlet Bakanı Yıldırım Aktuna'nın başkanlığında yapılan toplantıda kurdukları Teknik ve Hukuk Komisyonu ile yasa da bazı değişiklikler önerdiler. Ancak yasa çıkarken bu önerileri pek iltifat görmedi. Bu öneriler şunlardı:

"Tanımlar"ın yeraldığı 3. maddede şu tanımları da eklemek:

Frekans, çoklu mikrodalga Radyo TV dağıtım sistemi, Ulusal Yayın, Yerel Yayın, Şifreli Yayın, Bölgesel Yayın, Yayın Lisansı, Yayın İzni, Program Kanalı..

Yayın ilkelertini düzenleyen Madde 4'ten:

"Bilgi iletişim telefonları yoluyla paylaşma ve benzeri yöntemlere başvurulmak suretiyle dinleyici ve seyircilere ikramiye vermek ve buna aracılık yapmak, lotaryaya fırsat bırakmamak.."

"Demokratik kurallar çerçevesinde, kanunun siyaset, eğitim ve kültür alan-

larındaki beklentilerine cevap verecek şekilde, demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması.." maddelerinin kaldırılması..

Yayın zamanlarının "en az yarısının yerli yapımlara ayrılması" yerine "Üst Kurul tarafından belirlenecek ilke ve aşamalara göre yerli yapımlara ayrılması" ilkesinin getirilmesi..

Radyo ve TV Üst Kurulu'nun oluşumunu düzenleyen Madde 5'te:

Üst Kurul'a sadece siyasi partilerin TBMM'de seçecekleri 9 üye yerine biri Cumhurbaşkanı, biri hükümet, ikisi TBMM, biri üniversiteden, biri özel radyo TV temsilcisi, bir Danıştay temsilcisi ile Telsiz Genel Müdürü, TRT Genel Müdürü ve Türk Telekomünikasyon Genel Müdürü olarak 11 kişilik Üst Kurul öngörülmüyordu.

- Üst Kurul'un görev ve yetkilerini belirleyen Madde 8'de:

Kanal ve frekansların dağıtımında Telsiz Genel Müdürlüğü'nün aracı olması ve TRT dışındaki kanal ve frekansların yüzde 50'sinin zaman paylaşımı dağıtımına yerine "Kanal ve

frekansların bölgesel dengelere uygun biçimde kullanımını gözeterak tahsis etmek.. ilkesinin benimsenmesi isteniyordu.

Bu maddede yer alan telekomünikasyon tesisleri kurma ve işletme izni verme yetkisinin Üst Kurul'un görev ve yetkilerinden çıkarılarak Telsiz Kanunu hükümlerine göre düzenlenmesi ve 38. madde kapsamında ele alınması isteniyordu.

Üst Kurul üyeliği ile bağdaşmayan balleri düzenleyen Madde 9'da:

Üst Kurul üyelerinin "görev ve yetki alanına giden konularda hiç bir menfaat sağlayamayacakları" öngörülmüş, ka-nun metninde yer alan "taraf olmama, özel radyo ve TV'lerde ortak ve yönetici olamama, kendisinin ve akrabalarının ortak ve yönetici olamaması" hükümlerinin yasa da yer almaması istenmiştir.

Malî kaynaklar ve bütçeyi düzenleyen Madde 12'de:

Üst Kurul için tüm radyo ve TV kuruluşlarının brüt reklam gelirlerinden yüzde 5 kesinti yerine net gelirlerinden yüzde 1 kesinti getirilmesi ve Üst Kurul'un TBMM yerine Başbakanlık bütçesi ile bağıntılandırılması istenmiştir. Üst Kurul'un ayrıca Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tabi olması öngörülmüyordu.

Kanal ön frekans bandı tab-sisinde Madde 17'de:

"Üç TV ve dört radyo" programının TRT'ye tahsisi öngörülmüş. Özel kanallara tahsis süresinin TV için 10 yıl, radyo için 7 yıl olması öngörülmüş. Yasa önerisindeki frekans ve bant tahsisinin yarısının tam gün üzerinden yarısının zaman paylaşımı olması yerine "eşitlik esasına göre" yapılması istenmiş.

Reklamları düzenleyen Madde 19'da:

Reklamların günlük yayın süresinin yüzde 15'ini aşmaması ilkesinin yüzde 20 olarak artırılması istenmiş, bir saatlik yayın içinde spot reklamlara ayrılan sürenin de tasanda öngörü yüzde 20'den yüzde 25'e çıkarılması yani rek-

lama ayrılan sürelerin artırılması istenmiş.

Reklamların yerleştirilmesini düzenleyen Madde 21'de:

Reklam arasında en az 20 dakika süre bulunması ilkesinin yerine, TV kanallarının reklam kuşakları arasındaki süreleri "kendilerinin tesbit etmeleri" istenmiş.

Program desteklenmesi ile ilgili 23. Madde'de:

Haber ve güncel programlara mali desteğe izin verilemeyeceği hükmünün kaldırılması istenmiş.

Yayınlara menedilmesini düzenleyen madde 25'te:

Başbakan veya görevlendireceği başkanın yayını durdurması yerine "men etmeye yetkili" kılınması istenmiş. Yayının önceden denetleyemeyeceği ve durdurulamayacağı ancak men edilebileceği öngörülmüş.

Yeniden iletim yasağını düzenleyen Madde 26'nın, teklif metninden çıkarılması istenmiş.

Düzeltilme ve cevap hakkını düzenleyen Madde 28'de:

Yayın kuruluşlarının yaptıkları her yayının bandını 30 gün muhafazaya mecbur tutulması ve ilgililerin dava açmak üzere bu bandı isteyebilmesi yasa metninden çıkarılmak istenmiş. Yine aynı maddede yer alan cevap ve düzeltme hakkının aynı saatte ve aynı program içinde yayını öngören fıkranın da kaldırılması öngörülmüş. Özel komisyonunun bu maddeye ilişkin düzenlemesinde cevap ve düzeltme hakkının yayınlanmamasından dolayı Üst Kurul'a yayını durdurma hakkı veren maddenin ve mağdur tarafa ödenecek cezanın 100 milyon liradan az olamayacağına ilişkin hükümlerin tümü komisyon önerisinde kaldırılmak istenmiş. Cevap ve düzeltme hakkının mümkün olduğunca yumuşatılması istenmiş. Kişilerin hakları komisyon metnini de fazla gözetilmemiş.

Özel radyo ve TV kuruluşlarını düzenleyen Madde 29'da:

Bir hissedarın bir kuruluşta hisse miktarı, ödenmiş sermayenin yüzde 20'sinden ve birden fazla kuruluşta hisse sahibi olanların bu kuruluşlardaki tüm hisselerinin toplamı yüzde 20'den fazla olamaz şeklindeki yasa hükmünün şöyle olması istenmiş:

"Bir şirket ancak bir radyo ve TV yayını işletmesi kurabilir, işletebilir. Ancak aynı şirket ortakları sadece bir başka radyo ve TV yayını işletmesi"

yüzde 20'den fazla hisse sahibi olmamak üzere ortak olabilirler."

Bu maddenin şirket sahibinin yakın akrabaları için uygulanmasına ilişkin maddenin de kaldırılması öngörülmüş. Ayrıca yabancıların hisselerinin yüzde 10'u geçemeyeceğine ilişkin yasa maddesi de yüzde 40'a kadar yükseltmek istenmiş.

Yine aynı şekilde tekelleşmeyi önlemek için bu maddeye konulan gazete sahibi olanların TV sahibi olmasına yüzde 20 hisse oranı getiren maddenin yüzde 30'a çıkarılması önerilmiş.

Aynı maddede, yurt dışından Türkiye'ye yayın yapacak Türk uyruklu kişilere kanal ve frekans tahsis edilemeyeceğini öngören hükmün de değiştirilmesi ve Türk uyruklarının önceliği esasına göre yayın iznine bağlanması istenmiş.

Para cezası ve müsadereyi düzenleyen Madde 31'de:

Üst Kurul'dan izin almadan yayın yapanlara verilecek ceza, yasa metninde 100 milyon liradan başlarken, özel komisyonda 500 milyondan başlayacak şekilde artırılması istenmiş.

Madde 34'te Üst kurul hakkında açılacak davalarda Ankara Mahkemeleri yerine Danıştay'ın yetkili kılınması istenmiş.

Komisyon ayrıca yasaya Kablolu yayın hizmeti, telekomünikasyon tesisleri kuruluşu ve telsiz Genel Müdürlüğü'nün yetkileri, TRT'nin yükümlülükleri ile ilgili yeni maddeler eklenmesini öngörmüş.

Geçici maddelerde yasa yürürlüğe girdiği tarihte kanal ve frekansları kullananların herhangi bir müktesap hakkı doğmadığını öngörürken, Özel Komisyon bu maddeye "Bildirimde bulunanların lisans ve yayın almada öncelik hakkı mahfuzdur" hükmünü getirmek istemiş.

Geçici Madde 7'de:

"Yasa yürürlüğe girdiği tarihte faaliyette olan radyo ve TV kuruluşları hakkında yayında kullanılan tesis ve cihazların ithali ve temini veya işletilmesi ile ilgili olarak herhangi bir soruşturma, kovuşturma yapılamaz. Açılmış olan kamu davaları ile verilmiş mahkumiyet kararları bütün sonuçları ile birlikte ortadan kalkar. Söz konusu tesis ve cihazların zor alınmasına karar verilemez" hükmü getirilmek istenmiş. Böylece kaçak getirilen cihazların affı öngörülmüş.

Sonuç

Özel radyo ve TV kuruluşlarının temsilcilerinin oluşturduğu Özel Komisyon gördüğü gibi yasada öncelikte bu kuruluşların çıkarlarını korumak istemiş. Birey haklarının korunması, radyo ve TV yayınları ile ilgili uluslararası ilkeler ve tekelciliğin önlenmesi, gibi maddelerde mümkün olduğu kadar kamuoyunun aleyhine özel kuruluşların yararına maddeler getirilmesi öngörülmüş. Komisyon bunun dışında özgürlüklerle ilgili konulara pek ilişmemiş ve halkın haber alma özgürlüğünü sağlayıp çeşitlendirecek maddeler üzerinde hemen hiç durmamış. Bu konudaki yasakların kaldırılması yönünde de görüş getirmemiş.

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi açısından yeni Radyo-TV Kanunu

✓ **Eğer film 45 dakikadan fazla sürüyorsa, yani kanuna göre hem 45 dakikalık süre sonunda bir kez, hem de ilk 45 dakikadan sonraki süre içinde her 20 dakikada bir reklam kesintisi yapılabilir.. Bu iki hükmün nasıl olup da birarada uygulanabileceği doğrusu merak konusudur.**

Cem PEKMAN
Marmara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

RTK'nın hazırlanışı sırasında Türkiye'nin 1992'de imzaladığı ve yakınlarında TBMM'de onaylanan Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'ne (ASTS) bağlı kalındığı, bu Sözleşme'nin ilkeleri ile uyum içinde olduğu, hem ilgililerce açıklandı, hem de kanun metni içerisinde vurgulanmakta. Pekiyi bu ASTS nedir, ne gibi ilkeler getirmekte, ne gibi kurallar koymaktadır? Daha da önemlisi, bizim kanunumuz, ASTS ile gerçekten uyum içinde midir?

ASTS'nin ne olduğunu aşağıdaki üç paragrafta özetlemeye çalışalım:

1) ASTS, televizyon yayınlarını, bunların da sınırötesi nitelikte (Sözleşme'ye taraf bir ülke kaynaklı olup, diğer taraf ülke veya ülkelerde izlenebilen) olanlarını düzenler. Sözleşme'nin amacı, sınırötesi televizyon yayınlarının Sözleşme'de belirlenen ortak kurallar çerçevesinde yapılarak taraf ülkeler arasında serbestçe "doğuşabilmesidir".

2) Sınırötesi televizyon yayınlarının Sözleşme'ye uyumunu sağlamak yayının kaynaklandığı ülkenin sorumluluğundadır. Her taraf ülke, sözleşme kurallarını uygulamak için

gereki yasal düzenlemeleri yapmak ve uygulamakla yükümlüdür.

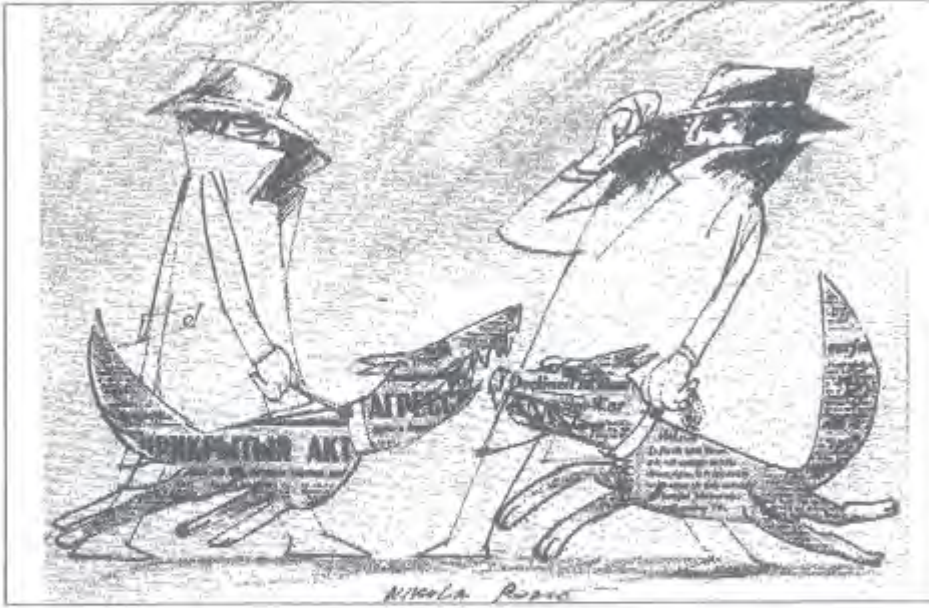
3) Sözleşme'nin 4. maddesi uyarınca taraflar "haberalma ve ifade özgürlüğünü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine uygun biçimde sağlamak ve sınırları dahilinde, ASTS kurallarına uyan yayınların alınmasını garanti etmek ve yeniden yayınlanmasını kısıtlamamakla yükümlüdür".

ASTS, televizyon yayınlarını sınırlamak için değil, sınırlardan kurtarmak için hazırlanmıştır. Dolayısı ile, içerdiği ilke ve kurallar, Avrupa genelinde ortak bir standartlar bütünü oluşturup, uluslararası televizyon yayınlarının buna göre serbestçe yapılmasını, iletilmesini, izlenmesini sağlama amacına yöneliktir.

Şimdi ASTS ile RTK'nın uyumluluğu meselesine gelelim: RTK'nın Yayın İlkeleri başlıklı ikinci bölümündeki bir kısım ilkeler, reklamlarla ilgili kurallar (m. 19-22), sponsorlukla ilgili 23. madde ve düzeltme ve cevap hakkı ile ilgili 28. maddenin bir bölümü, ASTS'den alınmıştır. Ancak bu yapılırken, ASTS'nin bu ilke ve kuralları sınırötesi televizyon ya-

ynları için getirdiği göz ardı edilmiş ve bunlar RTK'ya tüm radyo ve televizyon yayınlarını düzenler biçimde uyarlanmıştır. RTK'nın en belirgin değişikliklerinden biri budur. Gerçi, ASTS'nin ilke ve kurallarının elektronik medya açısından genel anlamda belirleyici olması gereken uluslararası standartlar olduğu haklı olarak ileri sürülebilir, ancak bazı teknik ayrıntılara girildiğinde öncelikle radyo ve televizyon, sonra ulusal ve uluslararası televizyon yayınları arasında bir ayırım yapmanın gerekli olduğu ortaya çıkar. Örneğin, ASTS'den RTK'ya aktarılan televizyona özgü reklam kurallarının bir radyo yayınında nasıl uygulanacağı başlı başına bir sorundur.

Reklam konusuna değinmişken, RTK'da bu konuda yapılmış yanlışlıklar üzerinde de durmalıyız. Reklamlarla ilgili kuralların (m. 19-22) tamamını ASTS'den alan RTK, bunu yaparken özellikle ASTS'nin 14. maddesinde düzenlenen "reklamların yerleştirilmesi" konusunda vahim hatalar yapmıştır. Örneğin, ASTS'nin 14. maddesine karşılık gelen RTK'nın 21. maddesinin 2. fıkrasının sonunda yer alan "reklamlar arasında en az 20 dakikalık

süre bulunmalıdır" cümlesi, ASTS'de olduğu gibi ayrı bir fıkrada ve maddenin tümün ilgilendirecek biçimde yer almalı ve "ikinci fıkrada belirtilenler dışındaki programların reklamlarla kesilmesi durumunda, birbirini takip eden her reklam kesintisi arasında en az 20 dakikalık süre bulunmalıdır" şeklinde ifade edilmeliydi. Böylelikle, şimdiki haliyle bu fıkradan, "spor ve benzeri programların yayınında 20 dakikada bir reklam arası verilebilir" gibi bir yanlış anlam çıkması önlenebilir ve ASTS'de olduğu gibi, "doğal araları" (spor karşılaşmalarındaki devre araları, konser, tiyatro vb. antrakları gibi) olan yayınlarda reklamların sadece aralara konulması, bunların dışındaki yayınlarda da iki reklam kuşağı arasında en az 20 dakika bulunması yolundaki kural, kesin bir biçimde vurgulanabilirdi.

Bir başka önemli yanlışlık ise, 21. maddenin 3. fıkrasında yapılmıştır. Buradaki ilke aynen şöyledir: "Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) sürelerinin kırkbeş dakikadan fazla olması halinde, her kırkbeş dakikalık süre sonunda bir kez olmak üzere reklam için kesinti yapılabilir. Film kırkbeş dakikadan fazla ise kırkbeş dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklam yerleştirilebilir". Yani RTK'ya göre, eğer film 45 dakikadan fazla sürüyorsa, hem "her kırkbeş dakikalık süre sonunda bir kez", hem de ilk 45 dakikadan sonraki süre içinde "her yirmi dakika aralıkla" reklam kesintisi yapılabilir. Bu iki hükmün nasıl olup da bir arada uygulanabileceği doğrusu merak konusudur. Oysa ASTS'de bu fıkra şöyledir: "Yayın kürelerinin 45 dakikayı aşması halinde (diziler, eğlence programları ve belgeseller di-

RTK'ya göre, eğer film 45 dakikadan fazla sürüyorsa, hem "her kırkbeş dakikalık süre sonunda bir kez", hem de ilk 45 dakikadan sonraki süre içinde her yirmi dakika aralıkla" reklam kesintisi yapılabilir. Bu iki hükmün nasıl olup da bir arada uygulanabileceği doğrusu merak konusudur.

şındaki) sinema filmleri ve televizyon filmleri gibi görsel-ışitsel yapımların yayınları her bir 45 dakikalık dönem için bir kez kesilebilir. Bunların süresi, iki ya da daha çok 45 dakikalık bölümden en az yirmi dakika daha fazla ise, bir kesinti daha yapılabilir". Bu hesaba göre, ASTS, örneğin 1.5 saatlik bir sinema filminin gösterimi içinde iki, 110 dakikalık bir filmde ise üç reklam kesintisine izin vermektedir. Kesintinin yeri daha önce belirttiğim ve RTK'ya yanlış aktarılan genel "20 dakika" kuralına uygun olarak yayıncı tarafından belirlenebilir.

Reklamlar konusundaki bu yanlışlıklara değindikten sonra, ASTS ve RTK arasındaki bir temel çelişkiye daha bakmak gerekiyor: RTK'nın 26. maddesine göre uydu yayınlarının yurt içinden yeniden iletimine, ancak kablo vasıtasıyla olursa izin verildiği an-

laşıyor. Ayrıca 29. maddenin bir fıkrasında "yurt dışından Türkiye'ye yönelik yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarına Üst Kurul tarafından frekans, kanal ve kablo kapasitesi tahsis edilemez" deniyor. Buna göre ise, uydu yayınlarının yeniden iletimine kablo ile de olsa izin verilmeyeceği anlaşılıyor. Bu uyumsuzluğun nedeni, RTK'nın 26. maddesi ile yabancı uydu yayınlarını, 29. madde ile de yurt dışından yayın yapan halihazır "yerli" kanalları kasetmekte olması, birinci gruptakilere ancak kablo ile yeniden iletim şansı tanırken, ikincilere ancak ve ancak yurt içinden yayın yapma hakkı vermek istemesidir. Ama taraf olduğumuz ASTS, yerli-yabancı ayrımı yapmaksızın, yazının başında vurguladığım prensibi tüm sınırötesi yayınlar için koyar: "ASTS'nin tarafları, sınırları dahilinde, ASTS kurallarına uygun diğer taraf ülke kaynaklı yayınların alınmasını garanti etmek ve yeniden yayınlanmasını kısıtlamakla yükümlüdür". RTK'nın bu açmazına 18.7.1993 tarihli Sabah'taki yazısında değinen İsmail Cem, bu sakıncanın önlenmesi için bir değişiklik önerisi de yapmıştır, ancak anlaşılacak bu öneri dikkate alınmamıştır.

Yeni radyo-televizyon kanunumuz, burada değinilen hususlar dışında pek çok çelişkiler, yanlışlıklar, eksiklikler, tercüme hataları ve Türkçe hataları içermektedir. Bunlar üzerinde kapsamlı olarak durmak ihtiyacı vardır. Bu yazının sınırları içinde şimdilik bir kaç not düşmekle yetinelim: RTK'da yer alan "demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması" ilkesini (m. 4/5), Kanun'un öngördüğü biçimde oluşacak olan Üst Kurul'un layıkıyla gözetebileceği şüphelidir.

Yine 4. maddenin 1 bendinde haber ve olayların neden "çabuk" sunulmasının istendiğini anlamak mümkün değildir. Bunun gibi, "Türkçenin aşırıya kaçmadan kullanılması" ilkesi (m. 4/1) ile ne kastedildiği belirsizdir. Çok tartışma yaratan pornografi konusuna ASTS'nin aksine doğrudan değinmeyen RTK'nın, bu konuyla ilişkilendirilebilecek ilkeye (m. 4/d) "genel ahlaka ve Türk aile yapısına uygunluk" gibi geniş ve belirsiz bir ifade ile yer vermesi sakıncalıdır. Bir diğer ilke (m. 4/u) çerçevesinde müzik sektörünü çok yerinde olarak RTK, ASTS'de yer alan sinema sektörünün korunması ile ilgili kurallara hiç yer vermemiştir. Son olarak, TRT'nin Anayasa'nın 133. maddesinin değiştirilmesi sonucunda yıllar sonra yeniden kazandığı özerkliği ile, RTK'nın 35. ve 36. maddelerinin bağdaşmasının mümkün olmadığını vurgulamak gerekir.

İLAD, "Kitle İletişiminde Etik" tartışmalarını başlattı

MEDYA'nın } Sansasyon ve Erotizm
iki oyuncuğu

✓ Basında ahlâk sorununun çözümü, idealizmini yitirmeyen basın çalışanlarının örgütlü bir güç oluşturmasıyla gerçekleşecek.

✓ Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi ile Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde düzenlenen İLAD toplantılarında "Etik" konusu tartışıldı.

İletişim Araştırmaları Derneği İLAD, 1994 yılında bir seri toplantı ve etkinlik düzenleyerek Kitle İletişiminde Etik konusunu gündeminin ilk sırasına yerleştirdi.

1994 yılı sonunda Ankara ve Eskişehir'de yapılan toplantıların benzerleri, aynı konuyu işleyerek 1995 yılında İstanbul, İzmir ve Bursa'da sürecek.

İletişim Fakülteleri ile işbirliği yapılarak ve yeni yetişmekte olan iletişimciler hedeflenerek düzenlenen toplantılarda hem akademisyen hem de uygulamacı iletişim uzmanları, 'etik' konusunu ve ülkemizdeki uygulamaları dile getirip nedenlerini irdelediler. Yapılan toplantılarda her iletişimciyi hatta artık iletişimci olmayanları dahi ciddi boyutlarda rahatsız eden konular ortaya döktü. Kitle İletişiminde Etik konusunda bugün dünyada iyi bir konumda olmadığımız vurgulandı. Bu soruna çözüm bulmak üzere iletişimcilerin örgütlenmesi ve etik kuralları konusunda daha etkin ve eleştirel olması üzerinde duruldu.

İLAD Başkanı Orhan Koloğlu'nun yönettiği panele, Prof. Kurthan Fişek, Varlık Özmenek, Nur Batur ve Prof. Korkmaz Alemdar katıldı.

1960'lı yıllarda belirlenen Basın Ahlâk Kuralları ve oluşturulan "Basın Şeref Divanı" aradan geçen yıllar içinde geliştirilerek yaygınlaştırılacak yerde, unutuldu ve unutturuldu. Geriye ilkesiz, kuralsız ve zaman zaman "Ahlâksız" yayınlar kaldı.

A.Ü. İLETİŞİM
FAKÜLTESİ'NDE

İletişim Araştırmaları Derneği (İLAD) bir seri toplantı düzenleyerek "Kitle İletişiminde Etik" konusunu yeniden gündeme getirmek amacıyla. 16 Kasım 1994 günü Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde yapılan İLAD seminerinde konuşmacılar gazeteci, yazar ve öğretim üyeleri idi. Hem öğretim üyesi hem yazar olarak eğitim ile gazeteciliği yıllarca içiçe sürdürmüş olan Hürriyet Gazetesi yazarı Prof. Kurthan Fişek, basında ahlâk kavramının toplumun genel ahlâkından soyutlanamayacağını savunarak söze başladı. Kötümser bir yaklaşım içindeydi Prof. Fişek:

"Basın ahlâkı diye bir şey oldu-

ğuna inanmıyorum. Ben gazeteci olarak Türkiye'nin aynasıyım. Beni hiç kimsenin bu konuda yargılamaya hakkı yoktur" diyordu.

Devamı 2. sayfada

İLAD'dan

Orhan KOLOĞLU

Sevgili İLAD'lılar

Derneğimiz plânladığı şekilde, Diletişim alanını meslek edinmeyi amaçlayan gençlerle - İletişim Fakültesi öğrencileriyle - bağlantı kurmayı esas alan programını, geçtiğimiz aylarda olabildiğince başarıyla uyguladı. "Basında Ahlâk" konusundaki toplantı ve konuşmaları tamamlayan "120 Yıldan Buyana Karikatür-

Devamı 4. sayfada

Fişek bir bakıma doğru da söylüyor. Eger bir toplumda bireysel bakış açısı ve parasal çıkarlar her türlü ilişkinin önüne geçmeye başlamışsa, yani çürümeye başlamışsa medyanın bunun dışında kalması beklenemezdi. Ancak acaba medyanın bunu önlemek, çürümeye karşı çıkmak gibi görevleri yok muydu?

Eski bir TRT'ci olan ve halen dünya radyolanna Türkiye'den yayın yapan gazeteci **Varlık Özmenek**, basının elini kolunu bağlayan iki gücü vurguladı konuşmasında:

"Devlet ve sermaye."

Basının ve medyanın görevini iyi yapması için öncelikle tarafsız olması ve kitlenin yararını düşünerek hareket etmesinin iki temel ilke olduğunu ancak bunlara karşı iki güç tarafından baskı altına alındığını belirtti. Devletin halkın çıkarlarının karşısına "önce devlet" kavramını yerleştirmeye çalıştığını, sermayenin ise halkın çıkarlarına karşı "önce kâr" kavramı ile geldiğini belirtti.

"Toplum potansiyel suçlu gören bir devleti savunan medya bozuktur. Sermaye ise kendi istediğini yazan kişileri paraya bağlamış" dedi.

TOPLUM DA, BASIN DA DEĞİŞTİ

Uzun yıllar Milliyet Gazetesi'nin dış politika haberleri ile uğraşan, hem kö-

şe yazarı hem Kanal D'nin Ankara Haber Müdürü olan **Nur Batur** ise 16 yıllık meslek yaşamında 24 Ocak kararları ile Türk insanının nasıl değiştirildiğini çok yakından izlediğini belirtti. Şöyle sürdürdü konuşmasını:

"İnsanlar da değişti, basın da değişti. Toplum ve basın birleşik kaplar gibiyiz. 24 Ocak kararlarından sonra gazete kâğıdına getirilen sübvansiyonlar da kaldırıldı. Basın, ilânlara dayanarak yaşama savaşı vermeye başladı. Gelişmiş batı ülkelerinde kişi başına reklâm harcaması 100 dolara kadar çıkabiliyor Türkiye'de ise sadece kişi başına 4.5 dolar.

"Kitle İletişiminde Etik" panellerinin ilkinden çıkan sonuç, etik kurallar konusunda medyanın hiç de parlak bir durumda olmadığı, yöneticilerin bu konunun farkında bile olmak istemediği, medya çalışanlarının bir kısmının etik kurallara uyulmamasından rahatsız olduğu, ancak harekete geçecek gücü olmadığıydı.

İşte basın ve yayın organları şimdi sadece bu kişi başına 4.5 dolarlık gelirin paylaşım savaşı içinde. Bu paylaşım savaşında 12 Eylül'den sonra yasaklanan fikir dünyası içinde iki silâhları kaldı: "Erotizm ve sansasyonel gazetecilik."

Gazeteciler için de bu kavga 'Nasıl haber yazarsam birinci sayfaya çıkarım' anlayışını getirdi. Yalan haber mübah oldu. Ama yine de basın çalışanları içinde ağırlığı oluşturan kesim tarafsız ve objektif olmaya çalışırlar, çıkar hesabında olmayanlardır. Sesleri pek fazla duyulmasa da.."

DÜŞ DÜNYASINA YOLCULUK

İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Başkanı Prof. **Korkmaz Alemdar** ders anlatırken kendisinin şu andaki durumu değil, olması gerekeni anlattığını belirterek derslerde işledikleri konuları adeta "düş dünyasına yolculuk" olarak niteledi. İstanbul'da düzenlenen "İletişimde Kalite" toplantısına iki büyük gazetenin genel yayın yönetmenlerinin katıldığını ve bu iki yöneticiden birisinin basında kaliteyi "Biz çok satıyoruz, demek ki çok kalite-

liyiz. Ayrıca patron değiştirdik demek ki kaliteliyiz ki patron bizi satın aldı..." biçiminde değerlendirdiğini, öbür gazetenin yöneticisinin ise dağıtım örgütlerinin kalitesinden söz ederek "aspirin ve kolonya kadar iyi dağıtım örgütüne sahip olduklarını anlattığını" söyledi.

Washington Post'tan gelen bir gazetecinin ise kalite denilince dağıtım veya çok satılmak değil bizim, "etik" dediğimiz kuralları anladığını aktardı. Gazetelerin kalitesinin, uluslararası etik kurallarına uymasında yattığını anlatan Prof. **Alemdar**, bu kuralların uygulanması için de örgütler ve gözetmenler gerektiğini hatırlattı. Batı ülkelerinde devletin ve sermayenin yoğun etkisini önlemek için gazetecilerin etik kurallarına sarıldığını ve geliştirdiğini bildirdi.

Basın Konseyi'nin etik kuralları yerleştirmek için kurulduğunu ancak şimdilik basın özgürlüğü konularıyla uğraştığını da vurguladı.

Prof. **Kurthan Fişek** yeniden söz alarak görüşlerini şöyle geliştirdi:

"5 büyük gazete 15 bin liradan satılıp yılda 80 trilyon ciro üretiyor. Bu kadar büyük cirosu olan başka bir sektör yok Türkiye'de. 80 trilyonluk bir pazarda hiçbir yazarın, muhabirin gücü yoktur. Kan gövdeyi götürüyor."

ÖRGÜTLÜ GÜÇ

Bu tartışmalardan sonra sorular yanıtlandı. Gençler, panel düzenleyen kişilerin yakınmalarını dinlemek istemediklerini, çözüm yolları aradıklarını anlattılar. Çözüm yolu olarak da her gazetecinin kendi içindeki idealizmini öldürmemesi ve zaman zaman haksızlıklara, kural dışılıklara direnmesi, bunun için de örgütlü güç oluşturması gerektiği üzerinde duruldu.

"Kitle İletişiminde Etik" panellerinin ilkinden çıkan sonuç, etik kurallar konusunda medyanın hiç de parlak bir durumda olmadığı, yöneticilerin bu konunun farkında bile olmak istemediği, medya çalışanlarının bir kısmının etik kurallara uyulmamasından rahatsız olduğu, ancak harekete geçecek gücü olmadığıydı. Çözüm ise etik konusundaki idealizmini kaybetmeyen medya çalışanlarının örgütlü bir güç oluşturmasıyla mümkündür...

İLETİŞİM ARAŞTIRMA

İletişim Araştırmaları
Derneği Adına Sahibi:
Orhan Koloğlu

Sorumlu Yazışları Müdürü:
Füsün Özbilgen

Yıl: 2, Sayı: 10, Şubat 1995

Adres: İLAD, Basın Müzesi Divan
Yolu Cad. No: 84 34410

Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel - Fax: (0.216) 340 10 09

Ofset Hazırlık: 3D Yayıncılık A.Ş.
Tel: (0.312) 440 33 26

Baskı: Semih Ofset 0-312 341 40 75

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde

Basında 'KAPO'lar tartışması

✓ *Türk Basının içinde bulunduğu duruma değinen Gazeteci-Yazar Erbil Tuşalp, "Nazi kamplarında bulunan ama özel ayrıcalıkları olan Yahudi tutuklulara KAPO denir-miş. Çünkü bu tutuklular Nazi kampı yöneticileri ile işbirliği yaparlarmış. Bana göre bugün Türkiye'de kitle iletişim araç-ları da KAPO'ların eline geçti."*

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Ertan Okyay İLAD'ın düzenlediği "Kitle İletişiminde Etik" toplantısının açılışını yaparken 'Basının içinde bulunduğu karmaşanın, etik ve ahlâk konularının tartışılmasını çok gerekli bir noktaya getirdiğine' dikkat çekti.

Betül Uncular:
"ÖNCE AHLÂK"

GÜ İletişim Fakültesi'ndeki paneli 3D Dergisi Yazışları Müdürü Betül Uncular yönetti. Uncular, gazeteci yazar ve parlamento muhabiri olarak yıllardır Ankara'da politika kulislerinde ve medyada yaşadıklarını özetlerken bugünkü gereksinimi şöyle dile getirdi:

3D Dergisi Yazışları Müdürü Betül Uncular

'Basının, parlamentonun ve bürokrasinin en çok ihtiyacı olduğu şey ahlâk.'

İLAD'ın toplantısına AP AjansıAnkara Temsilcisi Gazeteci Zeynep Alemdar, Gazeteci-Yazar Erbil Tuşalp, Cumhuriyet Gazetesi Ankara Haber Müdürü Doğan Akın ile GÜ İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi Nilgün Gürkan katıldılar.

Zeynep Alemdar:
"YALAN HABER KİŞİLİKTE KAYNAKLANIR"

Basında Özdenetim konusunu inceleyen bir kitabın da yazarı bulunan Zeynep Alemdar, görüşlerini şöyle özetledi:

"Basında bir ahlâk erozyonu ya-

şanıyor. Ahlâk konusu bir sansür olarak değerlendirilmek isteniyor ve başka yönere çekiliyor. ABD'de basın etiği konusunda iki temel varsayım üzerinde durulur:

- 1- Doğruluk,
- 2- Hakkaniyet,

ilkeleri. Bu ilkeleri yaşama geçirmek için kurulan özdenetim modelleri de üç çeşittir:

- 1- Basın Ahlâk Kuralları
- 2- Basın Konseyi Modeli
- 3- Ombustman Modeli (Bir çeşit iç denetim sağlayan ombustmanların denetimi)

Yalan haber ise ayrı bir sorundur. Gazetecinin kendi kişiliğinden kaynaklanır. Gitmediği yerden almadığı haberi yazan bazı gazeteciler, bunu kendilerini bu işlere zorlayan olduğu için yaptıklarını söylemesinler. Doğru değildir yaptıkları.

Basında ve kitle iletişiminde bugün ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Tiraj azalması, ahlâk erozyonu, promosyon savaşı, okurun güvenini sarsmış olmak, ücret dengesizliği, işçi hakları... gibi. Basın ahlâki herşeyin esasıdır. Eğer gazeteciler olarak bizler okurdan uzaklaşırsak, onlar da bizi çıkar gruplarının adamı ve yüzü insanlar olarak görürlerse çok arzuladığımız basın özgülüğümüz de olmaz.."

Erbil Tuşalp:

"KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI KAPO'LARIN ELİNE GEÇTİ"

Hapisteki fikir suçluların Fikret Başkaya ve Haluk Gerger'den aldığı mesajları okuyarak konuşmasına başlayan

Tuşalp, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nden adapte ettiği bir hitabe okuyarak sözlerini sürdürdü.

Tuşalp bu hitabesinde şöyle diyor:

"Kitle iletişim organlarının, bütün kaleleri cebren ve hile ile zapt edilmiş; akıl almaz bir promosyon yarışması ile basın açık bir kumarhaneye dönüştürülmüş; bükümleri destekleme vaadi ile alınan kredi ve teşviklerle hazine boşaltılmıştır.

Efkâr-ı umumiye ile muhaberatın büyük ihtiyaç olduğu dönemlerde, bütün yazı işlerine, haber merkezlerine girilmiş; bütün kalemlere ve bilgisayarlara el konulmuş; bütün kameralar, fotoğraf makineleri denetim altına alınmış; abalı bir dirbem gerçek haber ve yorumdan mahrum bırakılmıştır.

Gazeteci-Yazar Erbil Tuşalp

Şabsi menfaatler uğruna bütün köşe yazıları ve bütün yorumlar amaçlarından saptırılmış; gerçekler tutuklanmış, yalanlar serbest bırakılmış, beyinler tutsak edilmiştir.

Ey kitle iletişim organlarının kara bablı evlatları!

İşte bu abval ve şerait içinde dahi, demokrasiyi, laik rejimi, bukuk devletini, temel insan hak ve özgürlüklerini koruyabilirsiniz.

Bunun için demokratik ve laik rejimin sahibi ve bekçisi olduğunuzu unutma.

Türkiye'nin efkâr-ı matbuatı, bunların lüzumuna berkesten çok inanmıştır, rejimi ve inkılâpları be-

nimsemistir.

Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demeyecektir.

Hemen müdabale edecektir.

Bilgisayarıyla, daktilosuyla, kamerasıyla; kalemi, cetveli, silgisiyle; nesi varsa onunla, kendi eseri olan demokratik ve laik rejimi koruyacaktır.

Bu abval ve şerait içinde dahi vazifen, meslek ablâkını korumak ve mesleğinin onurunu kurtarmaktır.

Mubtaç olduğun kudret kaleminin ucunda, bilgisayarının tuşlarında ve demokrasi inancında mevcuttur."

Tuşalp daha sonra basındaki KAPO'lardan söz etti. Şunları anlattı:

"Nazi kamplarında bulunan ama özel ayrıcalıkları olan Yahudi tutuklulara KAPO denirmiş. Çünkü bu tutuklular Nazi kampı yöneticileri ile işbirliği yaparlarmış. KAPO'lar kendilerini kurtarmak için beraber buldukları insanlara ihanet ediyorlardı. Aslında KAPO'lar da Yahudi ve tutsaktı ama onlar kendilerini kurtarmak istiyorlardı.

Bana göre bugün Türkiye'de kitle iletişim araçları da KAPO'ların eline geçti. Türk mediasındaki KAPO'lar temel konularda görmüyor, duymuyor ve konuşmuyorlar.."

Doğan Akın:

"GAZETE SAHIPLERİ HOLDİNG PATRONU"

Cumhuriyet Gazetesi Ankara Haber Müdürü Doğan Akın, o gün yayınlanan gazeteleri ele aldı. AĞIK Zirvesi'nin, basınımızda, ABD Başkanı Bill Clinton'un Başbakan Tansu Çiller'in daha önce hediye ettiği kravatı anımsaması açısından değerlendirildiğine dikkat çekti.

Akın 'ne oldu da böyle oldu?' sorusunun yanıtını araştırırken şunları söyledi:

"Gazete sahipleri gazeteci değil

Cumhuriyet Gazetesi Ankara Haber Müdürü Doğan Akın 'ne oldu da böyle oldu?' sorusunun yanıtını araştırırken şunları söyledi: "Gazete sahipleri gazeteci değil holding patronu. Yani sermayedarlar basına sermaye birikimi ile birlikte kuponla satış anlayışı getiriyor. Gazete sahipleri ile iktidarların arası düzeliyor ve iktidar basını yönlendiriyor."

holding patronu. Yani sermayedarlar basına sermaye birikimi ile birlikte kuponla satış anlayışı getiriyor. Gazete sahipleri ile iktidarların arası düzeliyor ve iktidar basını yönlendiriyor. Türkiye'de 1993 yılında bütçe 400 trilyondu ve basının aldığı teşvik 3,5 trilyon oldu. Birkaç gazete patronuna bütçenin yüzde 1'i aktarıldı.

Dünya değişti ve bu konular gazetelerde işleniyor ama o okurun yaşantısı acaba ne kadar değişti? Değişen şu, bugün dolarla maaş olan gazeteciler var ve yazdıkları yazılar nedeniyle Mütareke Basını olarak değerlendiriliyorlar.. Muhabirler ise 'yarın' kaygısında. Gazetecilerin örgütleri yok.

Haber kaynakları gazeteciye haber verirken sanki cebinden birşey veriyor gibi davranmaya başladı, haber kaynakları haber çarpıtmadan yakınıyor. Haberlerin çarpıtıldığı doğrudur ancak haber kaynakları ile basın da şu sıralarda aynı siyasal yapı ve ilişki içindedirler. Gazete okurları ise hem kandırılıyorlar hem de gizli bir rüşvet anlaşmasına göre hareket ediyorlar. Mantar çorbası verince gazete alıyor haber verince almıyorlar.."

Nilgün Gürkan:

"FIRSATÇILIK VE SANSASYON ÖN PLÂNDA"

G.Ü. İletişim Fakültesi öğretim görevlisi Nilgün Gürkan, etik kavramını ele alarak şunları anlattı:

"Etik ve ahlâk biraz farklı kavramlardır. Ahlâk anlayışları zaman ve mekana göre değişse de etik denilen değerler zaman ve mekana göre değişmeyen, hep var olan kav-

ramların bütünü ifade eder. Gazeteciliğin de böyle etik değerleri olması gerekir.

12 Eylül'den sonra gazeteler yoğun sansür altında kalınca özel yaşamlarla ilgili konular ön plâna çıktı. Fırsatçılık öne geçti. Okuru en çok nasıl etkileyebiliriz kaygısı ile sansasyon öne çıktı. Devlet ile birey ilişkisi sarsıldı."

G.Ü. İletişim Fakültesi öğretim görevlisi Nilgün Gürkan

İLAD'dan

Sevgili İLAD'lılar

(Başarılı 1. sayfada)

lerde Basının Özeleştirisi" sergimiz de, Ankara ve Gazi Üniversitelerinden sonra Eskişehir Üniversitesi'nde de açıldı. Bu organizasyonların başarısını sağlayan Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Prof. Korkmaz Alerdar, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Erhan Oktay ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nden Doç. Dr. Haluk Gürgen'e teşekkür borçluyuz.

Üç toplantıda da, büyük çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu dinleyicilerin tartışmalara katkısı, bu tür faaliyetleri devam ettirmek yolunda umutlanmamızı güçlendirdi. Bu arada Derneğimizin temel referans kitabı olarak yayınladığı "Radyo ve Televizyon Dünyasında Yeni Dönem" kiltapçığına gösterilen ilgi de, konu üzerine daha ciddiyetle eğilmek zorunluğunu bize anımsattı.

Sömestr tatilinin arkasından toplantıları İstanbul, İzmir ve Bursa'da sürdürmeyi plânlıyoruz. Ayrıca artık eski canlılığına yaklaşmış olduğunu sandığımız Derneğimize yeni projeler kazandırılması için üyelerimizle gruplar halinde toplantılar düzenlenmesi aşamasına da eriştiğimiz kanısındayız. Bu toplantılarda sizleri dinlemek, yol göstericiliğinizden yararlanmak umuduyla sağlıklı ve başarılı bir yeni yıl diliyoruz.

Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi'nde “Medya-çıkarcılık ilişkileri” haber iletimini engelliyor

Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi'nde düzenlenen Kitle İletişiminde Etik konulu toplantıyı, İLAD Başkanı **Orhan Koloğlu** yönetti. Konuşmacı olarak İLAD Genel Sekreteri **Fusun Özbilgen**, Gazeteci-Yazar **Erbil Tuşalp**, Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi **Doç. Dr. Ali Atıf Bir** ve Anadolu Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü **Kenan Şanlıer** katıldılar.

KENAN ŞANLIER

Kenan Şanlıer görüşlerini şöyle açıkladı:

“Birileri, -ki bu birileri genellikle siyasal iktidar ve gemen güçlerdir- dün de bugün de kitle iletişim araçlarını kontrol etmek, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak için rüşvet mekanizmasını işletmiştir. Kamu kaynaklarını resmi ilan yoluyla gazetelere aktarmak rüşvettir. PIT gibi tekel niteliğindeki kamu iktisadi teşebbüslerinin hizmetlerinin kullandırılması, yayın kuruluşlarına yatırım teşviki ve vergi indirimi yoluyla trilyonların aktarılması rüşvettir. Rüşvettir ama aynı zamanda da kitle iletişim araçlarını ekonomik baskı altında tutmanın daha doğrusu bağımlılaştırmanın birer aracıdır. Bana göre sorun demokratikleşme sorunudur.

Bilgi çağında bunun yolu da başta bilgiyi ve düşüncüyü aktarmayı engelleyen her türlü yasağın, bireyin ve bilgiyi aktaracak kitle iletişim araçları üzerindeki ekonomik baskının kalkması, kitle iletişim araçlarının tekelleşmesinin önlenmesi ile olanaklıdır.”

FÜSUN ÖZBİLGİN

İLAD Genel Sekreteri **Fusun Özbilgen**, medya-çıkarcılık ilişkilerini gündeme getirdi. Siyasi güçlerin medyayı her zaman için kullanmak istediğini, bunun yolunun ilânlardan ve gazete patronla-

Kenan Şanlıer, Fusun Özbilgen, Orhan Koloğlu, Erbil Tuşalp, Ali Atıf Bir immedyada etik konusunu tartışıyor.

rı, genel yayın yönetmenleri ve yazarları ile yakın ilişkiler kurmaktan geçtiğini belirtti. Medya patronları ile iktidar ilişkilerinin çok uzun zamandır gereğinden fazla içiçe geçtiğini vurguladı. Gazetecilik deneyimlerinden bu konuda örnekler veren Özbilgen, artık patronların istemediği hiçbir haberin gazetelerde yayınlanmadığını anlattı. Özbilgen, şöyle devam etti:

“Yayın kuruluşlarının ilânsız yaşayamayacakları kesin. Ancak, ölçü çok önemli. Bunun uluslararası kuralları var. Bu kurallar Türkiye’de işlemiyor. Medyada bazı kalemler satın alınıyor. Bazı gazeteciler, bazı kurumların yarı resmi sözcülüğünü yapıyor. Bu kalemler kullanılıyor. Basında kirlenme iyice ortaya dökülüyor. Kirlenmenin dışında kalmak isteyen kalemler de maalesef birer birer susturuluyor.”

ORHAN KOLOĞLU

İLAD Başkanı **Orhan Koloğlu**, medyayı ne kadar eleştirirsek eleştirelim, bu kurumun kamuoyu oluşturan bir kurum olduğunu hatırlatarak, zaten özleştirinin de yanlış gelişmeleri düzeltme amacıyla yapıldığını belirtti. Medyadan toplum için iyi yönde yararlanılması gerektiğini vurguladı.

Koloğlu, basın tarihinden örnekler verdikten sonra, basının gelişiminden çıkan sonucu şöyle vurguladı:

“Bizde basın, ötedenberi devleti

kurtarma aracı olarak görev yapar. Basın, özgürlükleri savunur ama özgürlükleri savunurken, bazı baskı gruplarının aracı olur. Bugünkü basın patronlarına baktığımızda hemen hemen hepsi işadamı. Çıkar ilişkileri böyle sürüp gidiyor.”

ERBİL TUŞALP

Gazeteci yazar **Erbil Tuşalp**, iletişim öğrencilerini, basını, radyo ve TV’leri izler-

ken tepkilerini diye getirmeye çağırıyor. Her medya kuruluşunun yöneticisinin tepkileri dikkate almak zorunda kaldığına dikkat çekerek, okurların tepkilerini medya yöneticilerine ulaştırmalarını istedi. Ayrıca çirkin, kasıtlı, yalan haberler için kampanyalar açılmasını öneren **Tuşalp** mesleğini düzgün yapan gazetecilere de “ayın gazetecisi” gibi teşvikler verilmesini, bunların iletişimci okurların organizasyonu ile yapılmasının önem kazanacağını anlattı.

DOÇ. DR. ALİ ATIF BİR

Geçen yıldan bu yana Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde “Etik” konusunda ders konulduğunu belirten ve bu dersin öğretim üyesi olan **Doç. Dr. Ali Atıf Bir**, medya ile ilgili kapsamlı araştırmalar yaptıklarını belirtti. Açık Öğretimde ders gören öğrencilere mektupla ulaşarak ve gelen sonuçları bilimsel yöntemlerle analiz ederek ulaştıkları ilginç sonuçları açıkladı.

Doç. Dr. Ali Atıf Bir bu araştırma sonuçlarını yakında kapsamlı bir biçimde yayımlayacaklarını ve medyaya güven konusunda ilginç bulguları sergileyeceklerini belirtti. **Doç. Dr. Ali Atıf Bir**, liberalizmi uygulayacak kadar bir toplumsal ergenliğe ulaşamadığına da dikkat çekerek kişisel ahlak ile ilgili çok önemli bir noktaya da dikkat çekti:

“Kurumlar ahlaksızlık yapmaz, ahlaksızlığı yapan bu kurumların başındaki insanlardır.”

Radyo ve Televizyonda

Prof. Dr. Ayşel Aziz
A.Ü. İletişim Fakültesi Dekanı

Geride bıraktığımız 1994 yılı elektronik yayıncılık konusunda oldukça önemli gelişmelerin olduğu bir yıl oldu. Önemli yasal düzenlemeler yapıldı, bir kısmı hâlâ sürmekte. Kısacası, Türkiye radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili yeni bir döneme girdi. Bu gelişmelerin kısa bir öyküsünü vermekte yarar görüyoruz.

Ülkemizde radyo ve televizyon yayınlarında 80'li yılların sonlarında başlayan ve geçen yıla kadar süren kaos ve başıbozukluk, 20 Nisan 1994 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 3984 sayılı **Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun** ile 1 Mayıs 1994 tarihinde Uluslararası düzeyde yürürlüğe giren "**Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi**" ile yeni bir döneme girdi.

ELEKTRONİK YAYINCILIK İLE İLGİLİ ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ

Yurt dışından uydu yolu ile gelen yabancı ülke televizyon yayınlarının çanak antenler ile izlenmesi ile ortaya çıkan kaos durumu 1991 yılında *Magic Box* adlı bir firmanın Lihtenstein'dan Türkiye'ye yönelik Türkçe yayın yapan "*Interstar*" televizyon yayınının başlaması ile Anayasa'nın 133. maddesine ve 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Yasası'na aykırı duruma gelmiştir. Aynı yılın sonlarına doğru, önce yurt dışından, daha sonra ise yurt içinden yayına başlayan diğer televizyon ve radyo kanalları ile durum daha da karmaşık hale gelmiştir.

Elektronik yayıncılıkta böylesine bir gelişmenin getirdiği hukuk teknik ve toplumsal sorunların çözümü için bir takım girişimlere başlanılmış, bu konuda partiler arası anlaşma sağlanması ile önce 8 Temmuz 1993'de kabul edilen 3913 sayılı **Yasa** ile Anayasa'nın 133. maddesi:

"... *Radyo ve televizyon istasyonlarını kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir... Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumunun özerkliği ve yayınlannın tarafsızlığı esastır.*" şeklinde değiştirildi.

Böylece, 1991 yılından beri Anayasa'nın 133. maddesini ihlal ederek yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının Anayasaya aykırılık durumları kaldırılmış oluyordu. Anayasa değişikliği ile öngörülen bir başka önemli düzenleme ise Devletin elinde bulunan radyo ve televizyon kurumu (TRT)'nin da "*özerk*" olarak yeniden yapılanmasının öngörülmesidir.

Anayasa'nın öngördüğü yasanın çıkarılması için yapılan çalışmalar oldukça uzun bir süre ve süreçten geçmiş; yasa pek yaygın olmayan bir biçimde taksit taksit çıkarılmıştır. Yasa ile ilgili ilk Meclis görüşmeleri 11 Temmuz 1993 tarihinde, Anayasa değişikliğinin hemen sonrası başlatılmış, 2 madde kabul edilerek yeni döneme bırakılmıştır. Yasa ile ilgili görüşmelere 4 Kasım 1993'te yeniden başlanılmış, bu kez yasa tasarısının 24 maddesi kabul edilmiştir. Ancak maddelerinin görüşülmesi, seçim sonrasına bırakılmıştır. TBMM'nin Nisan ayı başında yaptığı görüşmelerde ise, geri kalan maddeleri de çıkarılarak yasa tüm olarak yürürlüğe girdi. Yasanın çıkarılmasındaki ne edeyse bir yıla yakın sürenin geçmiş olması çıkacak yasanın özel radyo ve televizyonların isteklerini yansıtan bir yasa olması beklentisi varken, bu konuda oldukça katı davranıldığı sanıldığı gibi özelleştirme isteklerine çok sınırlı bir iki değişiklik dışında yer verilmemiştir.¹

3984 sayılı **Radyo ve Televizyon yasası** ile Türkiye'de elektronik yayıncılık alanında yeni bir dönem açılmıştır. Öncelikle, Hukuk Devleti kavramı yeniden oluşmaya başlamıştır. Kamunun malı olan frekansların bir anlamda gaspedilmesi olayı durdurularak yasal çerçeveye alınma sürecine yeniden girilmiştir.

Yasa, adından da anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki tüm radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek üzere çıkarılmıştır. Bu nedenle oluşturulan bir "*Üst Kurul*"ün kuruluş ve işleyişi ile şu anda ulusal ve uluslararası tek kamu yayıncılığı görevini üstlenen TRT ve diğer kamu yayın kanalları ile diğer tüm özel kanalların işleyişi ile ilgili tüm hususları kapsamaktadır. Ancak, şu anda yürürlükte olan 1983 yılında çıkarılan 2954 sayılı **Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası'nın** TRT'nin kuruluş ve işleyişi ile ilgili düzenlemeler geçerlidir.

Yasa, maddeler olarak değerlendirildiğinde, yasal olmayan radyo ve televizyonların uymaları gereken yayın ilkeleri 20 şık halinde düzenlenmiştir. Bu ilkeler TRT'nin kuruluşundan beri var olan ilkelerin yeniden düzenlenmesidir. Buna 4 Kasım 1993 TMM'de kabul edilen **Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi**'nde yer alan ilkelere de uyum sağlayan ilkeler de eklenmiştir. Ancak, içerisinde kimi ilkelerin oldukça muğlak, çeşitli amaçlar için kötüye kullanılabilceği nitelikte olduğu görülmektedir. Bu konuda yasa uygulayıcıya fazla yetki verilmiştir. Oysa bu yasal düzenlemelerde bu ilkelerin Anayasa'ya atıfta bulunarak genel ilkeler ön görmesi yeterli olabilirdi.

RADYO TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

Yasanın en önemli kısmı Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu oluşturan 5. ve 11. maddelerdir. Radyo ve televizyon yayınlarının yapısını frekanslarını, işleyişini ve denetimini düzenleyen bir birim olarak kurulması öngörülen **Radyo Televizyon Üst Kurulu**, 2954 sayılı TRT yasasında yer alan **Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun** yerine, onun bir kısım yetkilerini alarak, ancak ondan çok daha güçlü ve "*özerk*" yapıdadır. Kurul, Türk yayıncılık tarihinde ilk kez uygulanan bir yöntemle, 5'i iktidar partisi ya da partileri, 4'ü ise ana muhalefet partisinden göstereceği iki katı üye arasından TBMM'ce seçilecek 9 üyeden oluşması öngörülmektedir.

Üst Kurul, pek çok yabancı ve özellikle Avrupa yayıncılığında var olan kurullara benzerlik göstermektedir. Kurulun varlığı ve yetkileri çok önemli olmakla birlikte, bu kurulun oluşturulma yetkisinin TBMM'ne verilmesi, Yasanın, tasarı halinde iken en çok eleştirilen kısmı idi. Ancak, Meclis bu konuda herhangi bir ödün vermemekle, "*özerk*" bir yapıda öngördüğü "*Üst kurul*" üyelerini en yansız biçimde oluşturacağı savı ile hareket etmiştir. Meclisin bu yetkisinin Anayasa'nın, Meclisin görevlerini sayan 87 maddesine aykırı olduğu savları, bu konudaki gerek uzman görüşleri, gerekse özel kanalların baskı unsuru olarak çaba göstermeleri etkisiz kalmış, Yasada bu yetki Meclis'e verilmiştir. Meclis bu görevini yerine getirmiş ve gösterilen iki katı aday arasından 5'i iktidar, 4'ü muhalefet parti adaylarını seçerek Üst Kurulu oluşturmuştur. Kurul, daha önceki Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun devr alınarak çalışmalarını sürdürmektedir. Üst Kurulu oluşturan üyelerin, yasa ile kendilerine verilen hak ve görevleri "*özerk*" yapının gereklerine uygun olarak kullanmaları gerekmektedir. Bunun yanında özerkliğin güvencesi olan mali özerkliği sağlamak üzere, fekans tahsisi yapılan özel kanalların reklam gelirlerinden kesilecek ödentiler de şimdiye kadar uygulanmayan yeni bir düzenlemedir. Bu açıdan bakılınca, Üst Kurulun Meclis ve siyasal iktidar ve ilişkisi fazla kalmamaktadır. Ancak, Parlatmentonun genel hükümler çerçevesinde yetki ve sorumluluğu vardır.

Yasanın özel radyo ve televizyon sahipliği için getirdiği en önemli düzenleme 29. maddede yer almıştır. Özel radyo ve televizyon sahiplerinin anonim şirket statüsünde olmaları öngörülerek, her üyenin hisselerinin yüzde 20'den fazla olamayacağı sınırlaması getirilmektedir. Yasada

yeni düzenlemeler...

Öngörülen bu düzenlemelerin bugün içinde bulunduğumuz duruma bir sınır getirmek amacı ile getirildiği açıktır. Ancak, bu durumun, izinsiz yayın yapan bu kanalların giderek artan dozda bağlı oldukları gazetelerle birleşerek hem siyasal partilere, hem birbirlerine karşı saldırıya varan nitelikte radyo ve televizyon yayınlarını kullanmaları bu düzenlemelerin getirilmesine neden olmuştur denilebilir. Bu tür düzenlemelerin pek çok gelişmiş Batı ülkesinde de uygulandığı, özellikle yazılı basın elektronik-basın tekeline karşı alınan önlemler dizisinde de görülmektedir.

Yasanın özel radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak öngördüğü düzenlemeler, bi anlamda bugüne değin başta siyasiler olmak üzere çok kurum ve kuruluşun "hoşgörü" ile karşıladıkları izinsiz yayın yapan radyo ve televizyon kanallarını denetim altına alan önemli maddelerdir. Öncelikle Yasanın çıktığı tarihe kadar izinsiz yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının hiçbir şekilde *mukteseb* (kazanılmış) hakkı bulunmamaktadır. Radyo ve televizyonlar ile ilgili frekansların tahsisini ihale yolu ile yapılması öngörülmektedir.

Yayınlann içeriği ile ilgili olarak getirilen bir diğer düzenleme, yayınlarda belli oranlarda haber, eğitim ve kültür yayınlarına yer verilmesi ve yerli yapımların ağırlıklı olmasıdır. Yeni yasanın ayrıntılı olarak düzenlediği bir başka yayın türü reklam yayınları ile ilgilidir. Yasanın maddelerinde yer alan bu düzenlemelerde, *Avrupa Sınırlaması Televizyon Sözleşmesi ile TRT Reklam Esasları*'ndan örnek alınarak oldukça ayrıntılı olarak düzenlemelere yer verilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Yasanın, gecikmiş bir yasa olarak radyo ve televizyon yayınlarını en iyi şekilde düzenleyen bir yasa niteliğinde olmadığı söylenebilir. Ancak, elektronik yayıncılıkta hukuk düzeninin alt üst olduğu bir zamanda çıkması gereken bir yasadır. Kimi maddeleri Devlet elinde radyo ve televizyon yayınları alışkanlığı ile hazırlanmıştır. Bu durum o kadar açıktır ki Yasanın yayınlarla ilgili birçok maddesi Devlet elinde olan TRT yayınları için de öngörülmektedir. Daha açık bir deyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel kesimde olan radyo ve televizyon kanallarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Daha açık bir deyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel kesimde olan radyo ve televizyon kanallarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Bunun yanında Yasa'nın boşlukta bıraktığı TRT'nin durumu ile ilgili

düzenlemeler de vardır. TRT, Anayasa'da 133. maddesinde yapılan değişiklik çerçevesinde "özzerk" olarak öngörülmektedir. TRT Genel Müdür ve Yönetim Kurulu'nun ataması ile ilgili görev ve yetkiler ise Radyo Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir. Bu durumda 1983 yılında çıkarılan TRT'yi de düzenleyen 2954 sayılı Yasanın durumu açık değildir. Her ne kadar yeni Yasada 2954'e bazı atıflarda bulunulmakta ise bunların yeterli olmadığı, TRT'nin bugünkü yapısı ile pek çok sorunu da beraberinde getirdiği görünmektedir. Ayrıca bir ülkede radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen ayrı iki yasa'nın bulunmasının hangi hukuk anlayışı ile açıklanacağı da merak konusudur. Sonra gelen yasa, önce gelen yasa yerine geçer genel hukuk kuralı kabul edilirse 2954'ün yürürlükten kalkması gerektirir. Oysa bu durumda da TRT ile ilgili hükümlerin yeni yasada öngörülmesi gerekirdi. Tüm bu nedenlerle yeni yasanın mükemmel olmaktan uzak eksiklikleri, fazlalıkları olduğu açıktır.

YÖNETMELİKLER

Yasanın uygulanabilirliğini sağlamak üzere Üst Kurul tarafından çıkarılması öngörülen çeşitli yönetmelikler vardır. Bu yönetmeliklerin, Yasa'nın ? maddesine göre 4 ay gibi oldukça kısa bir zaman içerisinde çıkarılması öngörülmüştür. Bu yönetmeliklerin en önemlileri, "yayın yönetmeliği", "reklam yönetmeliği", "frekans planlaması yönetmeliği", "telif hakları yönetmeliği", "teşkilat yönetmeliği" gibi yönetmeliklerdir. Bu yönetmeliklerden, bu güne kadar "Reklam yönetmeliği", "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Teşkilat Yönetmeliği", "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Çalışma Yönetmeliği" ile "İhale Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Bu yönetmeliklerin, Yasanın uygulanabilirliğini sağlama açısından işlevleri çok önemlidir. Bu yönetmelikler içerisinde Üst Kurul için "hayati önemi" olan "Reklam Yönetmeliği"nin öncelikle ve ivedilikle çıkarılmasının nedeni ise, reklamlarla ilgili düzenlemeleri yhapmak, reklamların Yasa'nın hükümlerine uygun olup olmadığının idenellemek ve gerekli uyarılarda bulunmaktan çok -Televizyon Sözleşmesinde ve gerekse 2954 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası'nda ve TRT Reklam Yönetmeliği'nde yeterli düzenleyici maddeler bulunmaktadırlar -, Üst Kurula ödenecek reklam ödentileri ile ilgili düzenlemeleri de getirmesidir. Bir diğer deyişle, Üst Kurul, mali özerkliğini sağlayacak yönetmeliği bir an önce çıkarmayı yeğlemiştir. Yönetmeliklerin çıkarılmasında, izlenen yolun, şimdiye kadar pek uygulanmayan bir yöntemle, uzman-

lara hazırlatılması, çeşitli yöntemlerle ilgili kamuoyundan tepkiler alınarak gerekli düzenlemeler yapılması, ağır ancak demokratik bir yol olarak değerlendirilmelidir. Ancak, yönetmeliklerin anılan süre içerisinde çıkmaması ve özellikle Üst Kurul'unun çalışmalarına ışık tutacak, yön verecek ve yayında adaleti sağlayacak "Frekans Planlaması" ile ilgili yönetmelik ile "Yayın" ve "Telif hakları" yönetmeliklerinin de bir an önce çıkarılması gerekmektedir. Özellikle, Yasanın çıkarılmasından ve Üst Kurul'un oluşmasından ub yana 9 ay gibi bir süre geçmesine rağmen kaos durumunun halâ devam etmesi, televizyon kanallarının 400'e, radyo kanallarının ise 1500'e çıkması, bu kanalların, frekans planlaması yapılarak ihale yolu lısans almasını acil duruma getirmektedir. Bu durumun uzaması ise, yayınların denetim altına alınarak, Avrupa Sınırlaması Televizyon Sözleşmesi'ni de kapsayan yasal düzenlemelere uygun olup olmadığının izlenmesini daha da zorlaştıracaktır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, radyo ve televizyon yayınları konusunda 1993 yılında başlayan 1994 yılında sonuçlanan önemli yasa düzenlemeleri ve bunlarla ilgili uygulamalar ve bu uygulamalara ilişkin olarak yapılan yönetmelik çalışmaları, Türk yayıncılık tarihine damgasını vuracak tarihsel çalışmalardır. Ancak, hukuk kurallarının uygulanması insan çabasını gerektirir. Bu yönü ile bu yasal düzenlemeleri uygulamakla yetkili ve sorumlu kurum ve kuruluşların, bu konudaki tutum ve davranışları önem kazanmaktadır.

(1) Burada en önemli etkenin, yerel seçimler öncesi ve sırasında yasal olmayan bu radyo ve özellikle televizyon kuruluşlarının Devletin ve Hükümetlerin verdikleri "pirimi" iyi kullanmalarını gösterilebilir. Özellikle bu kanalların birbirlerine ve diğer yazılı basına saldırımları, çoğulculuğu kendi çıkarları açısından kullanma eğilimleri, halk(!) adına özel yaşamın, Anayasa ile belirlenmiş "gizliliği" ve "korunması" haklarına saldırılar, medya tröstleri yaratma izlenimleri, dini ve etnik radyo ve televizyon yayınların başlaması ya da başlayacağı ile ilgili olgular, yasa tasarınsındaki geri kalan diğer maddelerinin de kısa bir sürede Anayasa Komisyonu'ndan geldiği gibi çıkmasına neden olmuştur. Yasa bu yönü ile bir tepki yasasıdır. Ancak bu tepki, son zamanlarda dozu giderek artan, teknik ve yayın kaosu dur deme tepkisi olarak nitelenbilir. Yoksa, 1961 Anayasasından bu yana radyo ve televizyon alanında yapılan Anayasal ve Yasal düzenlemeler türünde bir tepki yasası değildir. Tam tersi, siyasal partiler arası bir "mutabakat" ile temel nitelikleri yaklaşık 9-10 ay önce belirlenen bir yasadır.

ONAT KUTLAR'A SAYGI...

'Doksan Beşe Doğru'

✓ Derneğimizin Üyesi ve son Genel Kurulumuzun Yöneticisi Onat Kutlar son yazısında medyanın kirlenmesinden yakınıyordu

Yaşadığımız kent, ülke ve yeryüzü, ölümler, kıyımlar, savaşlar, haksızlıklar, ilkelikler, aldatmalar, kirlilikler, çirkinlikler içinde.

Ama sanıyorum, son birkaç yıldır ülkemizde daha da koruncu bir şeyi yaşıyoruz:

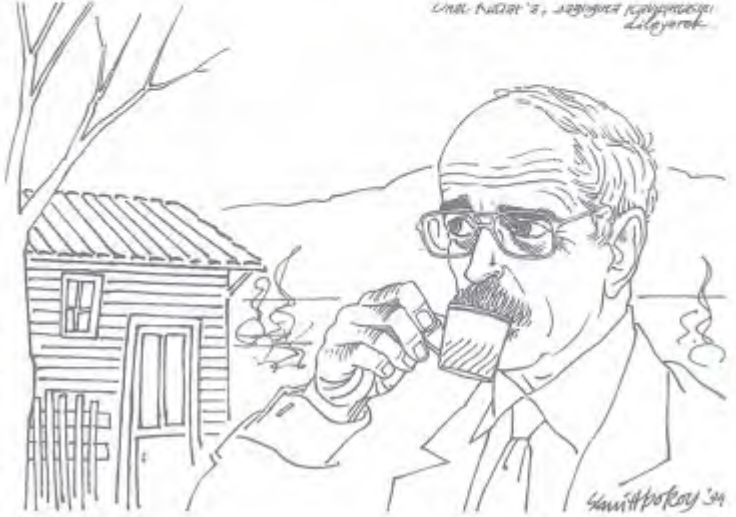
Ayna kirleniyor. Yani medya..

Dilin kirlenmesi, paslanması, geçirgenliğini yitirmesi, artık saydam olmaması gibi bir şey bu.

Bir şizofreni alanı.

Nicedir sevgili Behiç Ak'ın "Kim Kime Dum Duma"da çok hoş bir biçimde altını (ve üstünü) çizdiği gibi medya, medya ile uğraşiyor.

Ama sanırım haklıyız.. Dünya üstüne bir şeyler söyleyebilmek için önce gözlüklerimizi silmeliyiz. Yoksa, değil iki binli yılları, 'doksan beş' üstüne bile hiçbir şey söyleyemeyiz.

ONAT KUTLAR'A, ZARFIYI KIRILMADIKI ZARFARAK

TGS Başkanı Orhan Erineç

"Basın çalışanlarının geleceği iki işverenin iki dudağı arasında"

Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı Orhan Erineç, gazetecilerin çalışma koşullarını düzenleyen 212 sayılı yasanın yürürlüğe girişinin 34'üncü yıldönümünde basındaki koşulları, çalışanların durumunu 1952 yılından da geriye götürdüğünü vurguladı. Erineç, şöyle dedi:

"Gazetecilerin çalışma koşulları ilk kez 1952 yılında düzenlenmiş, 10 Ocak 1961'de yürürlüğe giren 212 sayılı yasa ile yeni ekonomik ve sosyal haklar tanınmıştı.

Ancak bugün basın çalışanlarının içinde bulunduğu koşullar 1952 yılından da geriye düşmüştür. Basın çalışanlarının büyük çoğunluğunun geleceği iki işverenin iki dudağı arasındadır.

"Her geçen gün biraz daha tırmanan tekelleşme olgusu, hem basın çalışanlarının haklarını hem de basın özgürlüğünü tehdit eder duruma gelmiştir."

Her geçen gün biraz daha tırmanan tekelleşme olgusu, hem basın çalışanlarının haklarını hem de basın özgürlüğünü tehdit eder duruma gelmiştir. Sendikal örgütlenmenin karşısında olan işverenler, halkın haberlere ulaşma hakkını da dolaylı olarak kısımlıdır. Gazetecilerin sendikal haklarını savunamadıkları bir ülkede özgür basın söz etmenin de olanağı yoktur.

Bu karmaşa içinde lotarya, gazetele- rin ana amaçları arasına girmiş, teknolo-

jiye ve lotaryaya kaydırılan yatırımlar, çalışanların ve okurların ceplerinden karşılansız olmuştur.

Parlamento ve siyasal partiler de basının içinde bulunduğu sorunlara gereken ilgiyi göstermemektedir. Basın Yasası'nda göreceli bir iyileştirme öngören Basın Kanunu değişiklik tasarısı önümüzdeki günlerde TBMM'ye sunulmasının ikinci yılını dolduracaktır.

Fikir suçu kavramı hem Anayasa'dan hem de yasalardan çıkarılamamıştır. Fikirlerini açıkladıkları için cezaevine kapatılanların sayısı her gün biraz daha artmaktadır.

ILO Sözleşmelerinin bir bölümü onaylanmıştır. Ancak yaptırımları yasalarla belirlenmediği için uygulanamamakta, işverenlerin çalışanlara baskı yapma, keyfi olarak işten çıkarma girişimleri artarak sürmektedir.

Basın organlarının büyük çoğunluğu, özlemi duyulan çok seslilik yerine aynı görüşleri değişik kalıplarla yaymak, acımasız bir liberalizm uygulamasını şirin göstermek, laik ve ulusal sınırlar içinde bölünmez bir yönetim biçimi olan Türkiye Cumhuriyeti'ni küçümsemek gibi bir yola girmişlerdir."